

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

bakalářský program

Herectví alternativního a loutkového divadla

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Divadelnost v rituálech původních obyvatel Severní Ameriky

Kateřina Bejčková

Vedoucí práce: MgA. Robert Smolík

Oponent práce: doc. MgA. Lukáš Jiříčka, Ph.D.

Datum obhajoby: 14. – 15. 9. 2020

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2020

THE ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

bachleor program

ACTING OF ALTERNATIVE AND PUPPET THEATRE

BACHLEOR THESIS

Theatricity in the rituals of original inhabitants of North America

Kateřina Bejčková

Supervisor: MgA. Robert Smolík

Objector: doc. MgA. Lukáš Jiřička, Ph.D.

Challenge date: 14. – 15. 9. 2020

Assigned degree: BcA.

Prague, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Divadelnost v rituálech původních obyvatel Severní Ameriky

vypracoval/a samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne 19. 8. 2020

..... podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy, tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Práce popisuje kulturu původních obyvatel Severní Ameriky v zastoupení kmenů Šajeni a Oglala Lakota, se zaměřením na jejich zvyky a obřady, v porovnání s dětskou neziskovou organizací Woodcraft, založenou Ernestem Thompsonem Setonem, které se přírodní národy, a především tato kultura, staly ideálním vzorem a inspirací. V duchu indiánské vesnice se nese i letní táboření Woodcraftu, (Ligy lesní moudrosti), v rámci kterého probíhají obřady postavené na pilířích tradičních kmenů Velkých plání. Práce se zabývá otázkami, do jaké míry jsou divadlem a celý tábor hrou v indiánských kulisách, kde je hranice jejich divadelnosti s opravdovostí a jaký může být jejich přesah do civilního, městského života.

The thesis describe the culture of native North Americans, Cheyenne and Oglala Lakota tribes, focused on theirs traditions and ceremonies, compared with Woodcraft – nonprofit organisation for children, founded by Ernest Thompson Seton, inspired by natural nations and their culture. The spirit of native Americans with their ceremonies is the base of Woodcraft summer camp. The questions of my thesis try to answer if the ceremonies and the camping overall are just a game, or true lifestyle, where is the line between the game and normal life.

Obsah

Úvod.....	8
Kultura préríjních indiánů Severní Ameriky (Šajeni)	10
Nomádství.....	10
Týpí	10
Roční cyklus	11
Tlupy a kmenová struktura	12
Jména a jejich změny.....	15
Obraz Šajenů ve filmu.....	18
Šajenské tradiční hodnoty.....	19
Kosmologie	21
Rituály	24
Dýmkový obřad (Šajeni).....	25
Inipi – obřad očištění (potní chýše, Oglala Lakota)	26
Postění na Bear Butte (Šajeni).....	28
Hanblečejapi: vyvolávání vidění nářkem (Oglala Lakota)	30
Sluneční tanec (Šajeni)	33
Woodcraft.....	37
Původ Woodcraftu	37
Woodcraft v Čechách	38
Devět hlavních zásad Woodcraftu.....	38
Woodcrafterský zákon.....	40
Pojetí Velkého Ducha	41
Typy kmenů lesní moudrosti.....	41
Fungování kmene	42
Samostatný rod lesní moudrosti.....	42
Stráž lesní moudrosti	43
Hlavní zásady woodcrafterského táboření	43
Obřady na táboření Ligy lesní moudrosti	47

Obřad Inipi	47
Obřad lesního jména – Vigilie	49
Obřad svěcení týpí.....	50
Taneční slavnost Pow-wow.....	51
Zvyky.....	54
Závěr.....	56
Seznam použitých pramenů a literatury	58

Úvod

Ve své práci se budu věnovat kultuře původních obyvatel Severní Ameriky se zaměřením na jejich rituály, konkrétně kmenů Šajeni a Oglala Lakota (zaměření na kmeny Šajeni a Oglala Lakota je dáno tím, že byly typickými představiteli préríjní kultury a na Velkých pláních byly nejvýraznější díky svým válečnickým schopnostem), v porovnání s dětskou neziskovou organizací Liga lesní moudrosti (Woodcraft), která se přírodními národy silně inspiroje a čerpá z jejich filosofie – tak, aby vedla člověka k harmonickému rozvoji v sepětí s přírodou. Toto téma jsem si zvolila, neboť jsem členkou Woodcraftu od raného dětství a filosofie Woodcraftu i severoamerických indiánů mě velmi ovlivnila. Nutí mě zamyslet se nad otázkou důležitosti tradic a obřadů pro dnešní dobu a jaký může být jejich vliv na náš život. Uvědomuji si, jak mě ovlivňuje to, že neznám své pravé kořeny a předky, jakým způsobem v životě postrádám tuto návaznost a do jaké míry jsou pro mě tradice a obřady prováděné na táboření Ligy lesní moudrosti důležité a vlastní. Tíhnu ke kultuře původních obyvatel Severní Ameriky, protože mám možnost ji od dětství poznávat skrze letní táboření, kde mě už jako malou zaujaly tradiční kroje, impozantní péřové čelenky, pečlivě korálkované šaty a válečné košile s třásněmi, lakotské modlitby pronášené obřadníky, večerní píseň, která se nesla loukou v mlžném oparu. Vše pro mě bylo jako ve snu, protože nic z toho, co jsem tam měla možnost zažít, se neslučovalo s ničím, co bych mohla zažít i jinde. Bylo to jako představení, které člověka vtáhne do svého děje a nepustí, dokud mu neuvěří. Když jsem hledala téma pro svou práci, nadchla jsem se pro psaní o indiánských obřadech, protože jsem si vybavila, jak divadelní ve své podstatě jsou, a zároveň opravdové. Jak se z minuty na minutu může stát z biochemika obřadník ve válečné košili a nikdo nezpochybní opravdovost toho, co se před jeho očima odehrává. Ve své práci tedy budu řešit, kde je hranice mezi hrou „na něco“ a vytvářením nových tradic a jakým způsobem na to má vliv omezený čas táboření.

Svůj úvod zakončím citací, která rezonuje s tématem, kterému se budu věnovat:

„Dosud jsme příliš vzdáleni tomu, abychom si plně uvědomovali rozměr a důsledky našich etnocentrických iluzí. V současnosti jsme nicméně už ze samé podstaty věci nuceni zahájit proces intenzivního sebezkoumání a začít vážně přehodnocovat předpoklady, na nichž stojí naše společnost. U mnohých z nás otřásla všudypřítomná realita ekologické krize oním vysněným světem a donutila nás nejen hledat okamžitá řešení problémů, způsobených vysoce rozvinutými

technologemi, ale také, a především definovat naše základní hodnoty, pokud jde o život, přirozenost a osud člověka. Nové generace dnes zatím ještě bezpečně nevědí, jaké jsou nejefektivnější prostředky takového přehodnocování, ale mnozí s vážností vzhlížejí k těm modelům, které vytvořili američtí indiáni.”¹

¹ BROWN, J. E. *Posvátná dýmka*. Malvern Publishing, 2017, s. 9

Kultura préríjních indiánů Severní Ameriky (Šajeni)

Nomádství

První příslušníci kmene Šajenů žili v oblasti mezi Velkými jezery a Černými horami. Jejich obživou bylo farmaření a žili v hliněných příbytcích obklopených opevněním. Na počátku 18. století se Šajeni přesouvají na jihozápad. Vstupují na Velké pláně a jejich způsob života se radikálně mění – ze zemědělců žijících v hliněných obydlích na kočovné lovce, kteří se plně věnují lovu bizonů. Během poměrně krátké doby se stávají díky své organizovanosti skvělými a obávanými válečníky, vytlačují původní obyvatele plání a rozšiřují své teritorium. Přejali způsob pasteveckého nomádismu po vzoru jiných kmenů, které se již na pláních vyskytovaly, jako např. Apačů, Kajovů a Vraních indiánů. Jedním z hlavních důvodů byl lov bizonů z koňského hřbetu, tedy nutnost se za stády bizonů operativně přesouvat. Všichni museli být schopni na pokyn sbalit veškerý majetek a přesunout se na jiné místo. Proto bylo vše lehké a přenosné, tak, aby se to dalo naložit na koně nebo koňmi nechat táhnout. Nejdůležitější tedy byla týpí a koně. Kromě lovu bizonů mělo nomádství i vojenskou výhodu. Celý kmen se mohl rychle přesouvat od nepřátel pryč, na bezpečnější místo.

Týpí

První týpí šili indiáni z bizoních kůží, které byly těžké a hůře skladné než pozdější látková týpí, která se šila z plachtoviny, kterou si indiáni opatřili z plachet vozů prvních osadníků. V průběhu 19. století přibývalo látkových týpí kvůli praktičnosti. Týpí má přesný střih, takže postavené obydlí má tvar kužele kácejícího se dozadu, s oválným vchodem. To zajišťuje pohodlí a stabilitu proti silnému větru. Je-li v zimě správně uzavřeno, stačí i malý oheň, aby teplota vystoupala nad 10 stupňů Celsia. Vepředu je sepnuté jehlicemi a na vrchu jsou kouřové chlopně. Každý kmen z Velkých planin má jiný způsob stavby, díky čemuž se v 18. století daly kmeny identifikovat pouhým pohledem na vesnici. Pokud se stavělo týpí pro zvláštní příležitost, poradu nebo obřad, byl zvolen jiný postup a díky tomu lidé ve vesnici věděli, že do něj nemají vstupovat, pokud nebudou vyzváni. Týpí obecně má svou propracovanou etiku.

V dobách rezervací začaly týpí nahrazovat velké stany s kolmými stěnami a na zimu sruby nebo dřevěné domky. Dodnes se ale na léto některé rodiny stěhují do svých týpí. Na výročních obřadech a Pow-wow je staví stovky šajenských rodin. Posledními Šajeny, kteří celoročně žili v týpí, byli někteří členové skupiny

Červeného měsíce (Red Moon Band) z oklahomského Hamonu. Poslední z nich se přesunuli do domů ve městě v roce 1968, kde jim bylo přiděleno bydlení jako náhrada za neprávem odebrané území v Coloradu a tím porušenou smlouvu z Fort Laramie, podepsanou v roce 1851.

Roční cyklus

Šajeni dělili rok na šest až osm období:

Nové listy a bobule – březen, duben.

Zvířata tloustnou – květen, červen.

Období plodů – červenec, srpen.

Zvířata vyvádějí mladé – září.

Prach ve tváři – říjen.

Tvoření ledu – listopad.

Studené, ztuhlé tváře – prosinec.

Hry s obručí – leden, únor.

Nejdůležitějším obdobím bylo pro Šajeny jaro, kdy sbírali bobule, konaly se výroční obřady a opouštěla se zimní tábořiště za účelem lovu bizonů. Následovalo období, ve kterém se často válčilo o území nebo kvůli pomstě. Kmen se musel rozdělit do několika skupin, čítajících stovky lidí, které celé léto a podzim následovaly uznávaného a úspěšného vůdce. Sběr a lov bizonů probíhal v menším měřítku a bylo to období tloustnoucí zvěře a plodů. V této době se mohla každá ze skupin vrátit na území, které považovala za své. Obvykle to bylo v údolí, poblíž toku řeky. Kdokoliv z jiné skupiny na tomto území mohl lovit, ale platilo, že výsadně má toto právo domácí skupina. Jelikož toto území domácí skupina dobře znala, rozšiřovala zde zásoby potravin a hromadila specifické produkty na výměnu s jinými skupinami nebo k prodeji cizím kmenům. Koncem léta Šajeni vyráželi na loupeživé výpravy koní k cizím kmenům z jihu, které vlastnily velká stáda. Následovalo období obchodu a cestování, kdy vítr hnal prach do tváří. Největší rozkvět obchodu býval na konci podzimu, kdy kmemy měly zásoby z předešlých období. Jakmile nastal čas studených, ztuhlých tváří, velkorodiny se opět rozptýlily na chráněná místa potoků a řek a čekaly na období nových listů a bobulí.

Tlupy a kmenová struktura

V 17. a 18. století, kdy se kmen vydal na planiny, tím na jednu stranu získal dostatek jídla a bílkovin díky bizonům, tudíž úbytek chorob a vyšší plodnost populace, na druhou stranu zasáhly celý kontinent opakované epidemie evropských chorob, na které nebyl imunitní systém původních Američanů zvyklý a na něž neuměla jejich kultura reagovat. Takovými nemocemi byly například cholera nebo neštovice. Šajeni zjistili, že nejlepší obranou proti nákaze je rozptýlit se, jako když prchají před silným nepřítelem. Tudíž utvořili rodinné skupiny a po dobu epidemie žili odděleně. Jakmile nemoc odezněla, opět se shromáždili. V první polovině 19. století měl kmen Šajenů zhruba deset tlup a v jedné bylo kolem 300 lidí. Ačkoli některé skupiny velmi poškodily epidemie nemocí, členů Šajenů, Lakotů a dalších kočovných kmenů přibývalo.

V 19. století byly jednotlivé skupiny Šajenů promísené jak mezi sebou, tak s cizinci. Pro výběr partnera ze vzdálené skupiny existovala motivace výhod plynoucích z navázání sociálních a ekonomických vztahů, jako ochrana před horšími časy. Jestliže tlupa hladověla, nebo jim byly ukradeni koně nebo týpí, mohli se uchýlit k příbuzným z jiné tlupy. Svatební obřad vyžadoval složitou výměnu darů, tudíž každá svatba znamenala vyvážení blahobytu mezi skupinami. Sňatek s cizincem vedl ještě k větším výhodám. Přední náčelníci kmenů Velkých plání spolu domluvili sňatky dcer a synů, vyměnili si při veřejném obdarování hodnotné dary a tím upevnili své spojení na mnoho dalších let. Sňatky cizinců neměly jen pozitivní motivaci. Často šlo i o vyhnutí se incestu. Šajeni považovali za incest jakoukoli svatbu mezi příbuznými, bez ohledu na to, jak vzdálený příbuzný to je. Tento okruh tudíž zahrnoval většinu lidí v jedné tlupě, neboť všichni bývali potomky některého významného náčelníka a jeho mnoha žen. I mezi sousedními tlupami mohly být sňatky zakázané, pokud se v předchozích generacích manželstvím již propojily. Každoroční jarní setkání kmene ale nahrávalo tomu, aby mohla být uzavřena nová manželství, kterým nebude nic bránit. Manželství až do 20. století domlouvali rodiče, i když jejich potomci měli právo nesouhlasit. Dívky byly provdávány mezi šestnácti až osmnácti lety, muži mezi dvaceti až dvaceti pěti. Symbolický význam svatebního obřadu byl ve spojení dvou lidí a s nimi i jejich rodin. Často si později mladší sestra nevěsty vzala stejného muže nebo ženichova bratra. Společně se tak čtyři rodiče takového páru mohli stát prarodiči deseti nebo dvaceti dětí, což stačilo na založení nové tlupy.

Šajenský příbuzenský systém fungoval tak, aby vždy bylo postaráno o děti, pokud jejich rodiče zemřou dříve, než vyrostou, což se stávalo poměrně často. Tudíž kromě své biologické matky děti nazývají matkou i všechny její sestry, stejně tak jako otcem i všechny bratry biologického otce, aby jejich trauma nebylo tak velké, pokud by ke ztrátě biologických rodičů opravdu došlo a děti byly adoptovány těmito dalšími příbuznými. Šajenské manželství se lišilo od vztahů v západní kultuře. Ženě byly největší oporou její sestry, matka a matčiny sestry a svého muže vídala pouze večer, a to ještě ne vždy, pokud odjel válčit, lovit nebo obchodovat. Skutečnou náklonnost manželé začali pociťovat třeba až po mnoha společně strávených letech. To, co Šajeni oceňují na „dobré ženě“, je pro nás dnes pochopitelné při soutěžích o „princeznu“ Pow-wow. U žen, které vítězí, nebývá vůbec důležitým kritériem fyzická krása. Hodnotí se její tradiční oděv, který si ušila sama, s pomocí sester, matky a matčiných sester a velká část soutěže se věnuje této debatě. Ve formálním rozhovoru před porotou nehovoří o svých názorech a o sobě, ale o své rodině a předcích, kteří odešli. Pokud hovoří plynule původním jazykem, má velkou šanci na vítězství. Jsou jí pokládány otázky na tradici její kultury a šajenskou historii a očekává se, že bude odpovídat skromně, bez okázalosti. Pokud se vychloubá a působí neskromně, nemůže zvítězit. Vítězkou se často stávají ženy z velkých, vážených rodin. Pokud je někdo z dívčiny rodiny ve vězení nebo má její rodina špatnou pověst, tak se do soutěže ani nepokouší přihlásit.

V tradičních tlupách čítajících tři sta lidí existovala „povolání“. Tato informace se dochovala díky spolupráci Šajenů při speciálním sčítání lidu v roce 1880, kdy se snažili přiblížit „bílým lidem“ své funkce:

2 obřadníci Slunečního tance nebo posvátných šípů.

3 léčitelé.

3 žáci léčitele.

1 výrobce dýmek.

5 výrobců šípů.

5 vyrývaček kořenů (ženy, jež znají divoce rostoucí rostliny).

4 porodní báby.

2 řezníci (muži, kteří učí porcovat zvířata a dohlížejí na to).

70 lovců/válečnicků.

80 hospodyní.

25 sekáčů dříví (starší dívky).

- 10 nosičů dříví (děvčata).
- 65 hlídačů stád (chlapci).
- 25 nosičů vody (mladé dívky).

Při sčítání se ovšem nikdo neoznačil za náčelníka. Důvodem je šajenská skromnost. Dokonce ani dnes náčelníci v tradičním smyslu neříkají, že jimi jsou, a tuto informaci nechají na někom jiném, aby ji o nich prozradil. Je jisté, že člověk, který o sobě řekne, že je náčelník, jím určitě není. Muž, který vede svůj klan a rozhoduje o přesunech, je „hlavou rodiny“. Říká se mu *manavahe* a jde o neformální označení. Být náčelníkem znamená něco jiného. Náčelník je muž, který byl zvolen členem rady náčelníků. Říká se jí také *Rada čtyřiceti čtyř*. Takové členství má velký význam a výrazně obřadní povahu. Šajeni se dohadují o vzniku rady, každý má na to jiný názor, i na přijímání nových členů, jaké by měly být podmínky, ale všichni se shodnou na tom, jak by měla rada jednat a jaké vlastnosti by náčelník měl mít. Očekává se, že náčelník bude velmi štědrý ohledně rozdávání svého majetku, ideálně se nikdy nerozčílí, bude pokorný, skromný a neustále sloužit lidem. Příkladem dobrého náčelníka byl John Black Owl (1975).

„Když jste u Johna seděli a povídali si s ním, viděli jste neustálý proud lidí z okolí. Přinášeli mu jídlo, brali si jídlo z chladničky, dávali mu peníze, žádali ho o peníze, do přístřešku pro automobil skládali oblečení a nábytek a zase si ho odnášeli. John si nic z toho nenechával pro sebe. Vždy nosil obnošený oděv navzdory všem snahám jeho rodiny a přátel. Pokaždé rozdal své klobouky a přezky k opaskům. Ale to jsem ještě neznal Johnův příběh. Víc jsem se dozvěděl až po jeho smrti.“²

Setkání náčelníků se řídí etiketou týpí, i pokud se koná v místnosti. V tom případě se označí jeden ze vchodů a používá se pouze ten. Začne se tím, že se všichni shromáždí venku a dovnitř vstupují za sebou, podle postavení. Pokud se někdo opozdí, musí všichni opět vyjít ven a dovnitř vejít znovu společně, jinak se opožděný nemůže zúčastnit. Po zaujmutí míst následuje modlitba, obřadní dýmka, představení tématu k debatě a chvíle zdvořilého mlčení, po níž dostanou slovo nejmladší členové. Ideálně by měl každý promluvit pouze jednou a někdy musí obdarovat ochránce posvátných šípů nebo starého náčelníka, aby vůbec promluvit mohl. Nikdo nesmí promluvit po osobě vyššího postavení. Poslední hovoří nejstarší

² MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 166

a mluví velmi krátce, často se omlouvají, že nejsou dobrými řečníky, jak skromnost žádá, ale většinou dosáhnou svého.

Jména a jejich změny

Šajenští muži a ženy používali na rozdíl od jiných kmenů Velkých plání jména, která jsou specifická pro určité pohlaví. Čerpali ze dvou okruhů jmen a jen velmi málo jich bylo společných pro obě pohlaví. Dělí se na dva druhy – jména odvozená z přírody a jména odrážející osobní vzhled či jednání. Dělení jmen na ženská a mužská naznačuje, že v přírodě je mužský a ženský princip, který je třeba respektovat. Muži mohou mít jména odvozená od kosmu, dravých ptáků nebo zvířat. Ženy bývají pojmenované po prvcích přírody pevněji svázaných se zemí.

Spisovatelé přiřadili Šajenům jména, která jim nedávají vůbec žádný smysl a připadají jim nesmyslná. Například v romantické novele Karen Baleové *Touha Malé květiny* se objevují mužská jména jako: Kradoucí se kůň, Starý medvěd muž, Roh a Smějící se pták. Z ženských jmen: Malá květina, Sluneční tanečnice, Malá liška a Nahkohe.

Z mužských jmen by bylo relativně pochopitelné jméno Starý medvěd muž, ale v šajenštině „starý muž“ označuje obřadníka nebo náčelníka, a tudíž by toto jméno muselo být opraveno na Medvěd náčelník. Dívčí jméno Nahkohe má znamenat medvěd, ale nese mužskou koncovku a doslova tedy znamená Medvěd muž. Jméno Malá liška také nelze použít, protože existuje spolek Liščích bojovníků, a tím pádem nemůže být použito jako osobní jméno. Jméno Sluneční tanečnice je nesmyslem, neboť ženy nesmějí Sluneční tanec tančit. Kradoucí se kůň se používá při evropském způsobu lovu, který nemá s kmeny velkých plání nic společného. Jméno Roh zase nelze použít bez specifikace, jako například Býčí roh nebo Jelení roh. Výraz „smějící se“ Šajeni mezi přívlastky nemají a „pták“ nelze použít bez bližší specifikace druhu. Většina jmen, které spisovatelé pro šajenské postavy vymýšlí, zní Šajenům, kteří mluví původním jazykem, směšně.

Mezi muži převažují jména odvozená od dravých ptáků a zvířat, zatímco u žen převažují bizoní jména a jména spojená se zemí (Šajeni věřili, že bizoni žijí v jeskyních). Některá jména také byla původně dětskými přezdívkami. Souvisela s chováním, které nejspíš pobavilo nebo rozčilovalo rodiče. Jsou to například: Kvílí celou noc, Oplývající slinami, Rychle lezoucí, Vytrvalý spáč. Jiná byla odvozena od fyzických znaků. Například: Zahnutá noha, Ztuhlý krk, Plochý nos, Oteklé rameno,

Krátká tvář. Dnes se dětem dávají taková jména pouze v rodinách, které nejvíce ctí tradice.

Chlapci, kteří dosáhli puberty, dostávali významnější jméno po své první válečné výpravě. Dnes to bývá po absolvování střední školy. I rodiny, které ctí tradice nejméně, drží tradici dávání jmen. Je to velmi zakořeněný, tradiční zvyk. Dívky často celý život používají jména, která získaly už při narození. Někdy na toto jméno musí čekat až do puberty. Každý si své jméno může v průběhu života změnit, pokud ho shledá nešťastným, nebo se začne účastnit něčeho významného. Muži si často mění jméno u příležitosti naplnění obřadního slibu nebo k uctění zemřelého předka. Jméno zemřelého se nesmí vyslovit po celý rok od jeho smrti.

Další kategorie mužských jmen souvisí se zážitky z bitvy nebo náboženským hledáním. Pokud někdo při bitvě zlomil své kopí, mohl se jmenovat Zlomené kopí. Pokud zabil válečníka z kmene Vran, mohl přijmout jméno Vraní muž. Náboženská jména souvisí s hledáním vize na posvátné hoře Bear Butte. Jsou to jména jako: Přicházející oblak, Vlčí medicína nebo Hvězdný muž. Tato jména jsou nejasnými narážkami na vizi, která k prosebníkovi přišla. Změny jmen postupují v kosmologickém žebříčku stále výš. Od méně významných jmen, jako jsou medvědí jména, se postupuje ke kosmologicky vyšším bytostem, jako je káně nebo orel, či jména, která už předtím nosil někdo významný. Jen velmi výjimeční muži mohou přijmout jméno, které je na kosmologickém žebříčku vysoko. Tato jména mohou být například: Sluneční muž, Hora nebo Tupý nůž a Černý kotlík, která používali slavní náčelníci. Jména starších žen se vážou k úctě proslulým ženským předkům, či náboženskému významu země a půdy.

Tradiční jména jsou osobním vlastnictvím. Pokud se někdo vzdá svého jména, od příjemce se očekává dar. Někteří mohou mít i více jmen a někdy se jména zapůjčují ke zvláštním příležitostem. Například pokud dívka churaví, zapůjčí se jí jméno Žena blesku. Když se dívce uleví, jméno se vrací majiteli nebo léčiteli.

Šajeni se nezdřáhali dávat jména lidem, které nemají rádi, což bývali často byrokrati z Úřadu pro indiánské záležitosti, misionáři nebo antropologové.³

„Manželka bývalého správce severošajenské rezervace mi jednou s hrdostí prozradila, že její indiánské jméno zní Hoxa kesta e (Nemocná vagína), což překládala jako Krásná laň. Právníka z montanského Hardinu, dobře známého

³ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 173-178

zaprodáváním indiánů v soudních procesech, pojmenovali Lysý orel, šajensky Oo kasenetse, což označuje orla, kterému vypadala pera, v protikladu k majestátnímu orlu bělohlavému, šajensky vóaxaa e, který je ve znaku Spojených států. Dva fundamentalistické misionáře z Oklahomy znají Šajeni jako Vřídky a Velký zadek a známý spisovatel, který píše o Šajenech, je Žádné nohy pro svou malou postavu. Šajeni, kteří mě kritizují, mi říkají Méstaa e čili Strašidlo, protože jsem jednou v rámci antropologického kurzu manipuloval s kostmi indiánů." ⁴

Kmen Oglala Lakota dal generálovi George Armstrongu Custerovi jméno Dlouhý vlas. Když došlo k jeho porážce v bitvě u Little Bighorn, složili o něm vítěznou píseň:

„Dlouhý vlas se nevrátil,

proto jeho žena pláče, pláče.

Dívá se sem a pláče.

Dlouhý vlase, neměl jsem žádné pušky

a tys mi jich tolik přinesl. Děkuji ti!

Tys mě rozesmál!

Dlouhý vlase, neměl jsem žádné koně

A tys mi jich tolik přinesl. Děkuji Ti!

Tys mě rozesmál!

Kde leží dlouhý vlas, nikdo neví.

Hledají ho a pláčou.

A on leží tady.

Střílejte si ze svých kouzelných želez.

Stejně nejste dost udatní, abychom se vás museli bát.

Střílejte si ze svých kouzelných želez." ⁵

⁴ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 177

⁵ NEIHARDT, J. G. *Mluví černý jelen*. Nakladatelství Hyneček, 1998, s. 114-115

Jména Šajenů nejsou tajná, ale jsou soukromým vlastnictvím. Očekává se, že se budou používat pouze před určitými lidmi, za určitých okolností. Považuje se za neslušnost ptát se na osobní jméno, pokud se s dotyčným dobře neznáme. V běžném rozhovoru se Šajeni oslovují anglickými jmény, která jim byla přidělena Úřadem pro indiánské záležitosti. Mnoho dětí, které jsou vychovávány tradičně, poprvé použije úřední jméno až při vstupu do státní školy. ⁶

Obraz Šajenů ve filmu

Šajenské příběhy bývají prezentovány velmi jednoduše, bez historického a kulturního kontextu. Mají své kouzlo a literární hodnotu i tak, pro toho, kdo o šajenském národě příliš neví, ale pokud známe šajenskou společnost, historii a mravní, náboženské a estetické hodnoty, které jsou pro Šajeny velmi důležité, můžeme v jejich příbězích nalézt mnohem více významů. Stejně je to v opačném přístupu Šajenů k angloamerické kultuře. Například ve filmu *Bambi* je zosobnění zvířat a poměr k lovu pro Šajeny zatvrzelým setrváváním v omylu. *Robina Hooda* přijímají lépe, hlavně v pasážích o rovnosti a dělení s chudými, ale myšlenka politické podřízenosti a klanění se králi je pro ně problematičtější.

„Šajeni mívali v oblibě některé filmy o Indiánech, natočené od počátku 70. let. Měl jsem k našemu vzájemnému pobavení příležitost takové snímky sledovat společně s Indiány. Mým šajenským přátelům se líbil Malý velký muž, protože ukazuje hrůzu masakru u Sand Creeku a vykresluje autentickou nadpřirozenost postavy, kterou hrál Chief Dan George. A potom tu máme Muže zvaného Kůň, kterého jsem viděl se smíšenou skupinou šajenů a lakotů v kansaském Lawrence, kdy nás skoro vyhodili z představení. První potíže nastaly, když se dvě lakotsky hovořící postavy filmu daly do debaty o osudu svého nového zajatce, kterého hrál Richard Harris. Podle našich lakotských přátel by zněl překlad rozhovoru asi takto:

„Hm, brácho, dají nám nějakou pauzu, nebo ne?“

„Nevím, říkali, že přestávka bude v deset, a je už skoro poledne.“

„A jinak, co je k obědu?“

„Myslím, že nějaká ryba. Já nebudu jíst. Požádal jsem je, aby mi dali salám. Po obědě půjdeme hrát karty do Tonyho přívěsu.“

„To zní dobře. Bezva, mám dojem, že mluvíme už dost dlouho. Ten chlapík na mě mává.“

„Je to tak. Nazdar.“

⁶ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 177

*Lakoty v kině, z nichž někteří byli příbuzní herců, vyvedl rozhovor úplně z míry a začali se smát. Uvaděč musel sejít dolů a požádat nás, abychom byli zticha. Jen co jsme se uklidnili, objevil se na plátně Sluneční tanec."*⁷

Obřad Slunečního tance mívá ve skutečnosti klidnou, optimistickou a radostnou atmosféru. I když se obětují kousky masa z paží nebo se propichuje kůže na zádech či hrudi, nepředpokládá se, že budou tanečníci úpět. Těm, kdo se zavážou k propichování kůže, se říká: „Pokud si myslíte, že to bude bolet, nedělejte to.“ Ti, kdo obětují svou kůži, i ti, kteří ji propichují, pronáší povzbuzující slova jako: „Jen se tě dotknu“, nebo „Ó, je to dobrý pocit.“, ale muži ve filmu sténali a svíjeli se. Ještě horší však bylo to, že k filmu najali bubeníky a zpěváky z různých rezervací a znali málo společných písní. Proto nazpívali píseň, kterou uměli všichni a režisérovi se líbila – dětské rozpočítadlo. Výsledek byl tedy stejný, jako by se konala velká, katolická mše v kostele a do toho se z kůru ozývalo: „Jedna, dva, tři, čtyři, pět, cos to Janku, cos to sněd.“

Podobnou zkušenost mají Šajeni s filmem *Windwalker*, který je namluven většinou v šajenštině s anglickými titulky. Hlavní postavy hrají Havajané a Mexičani, kteří se naučili text, kterému nerozuměli. Proto v některých scénách mluví každý o něčem jiném. Například: „Bojím se, že Vraní indiáni zaútočí za úsvitu.“ Odpověď: „Stařec chce usušit bizoní maso a ponechat si kůži.“ V jiných částech filmu jedna postava mluví šajensky a druhá jazykem Vraních indiánů a oba předstírají, že o tom neví. Šajeny mátl, že titulky říkají něco jiného než herci na plátně a celkově to nedává smysl, ale ocenili, že producenti filmu obsadili do menších rolí Šajeny a nechali je mluvit vlastním jazykem. Zdaleka jako nejlepší film shledali Šajeni *Powwow Highway*, natočený v roce 1989, neboť je obrazem pravdivé skutečnosti života v rezervacích.

Šajenské tradiční hodnoty

Šajeni mají své mravní hodnoty a závazná pravidla, která jsou pro ně podstatná a tvoří kulturní filtr. Mezi nejdůležitější šajenské hodnoty patří:

Osobní statečnost

Oddanost rodině

(O těchto hodnotách jsem se již zmínila výše.)

⁷ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 179-180

Dělení: uvnitř velkorodiny dělení probíhá s naprostou samozřejmostí a neformálně. Dělení mezi velkorodinami probíhá s vážností a někdy pod tlakem, ale povinnost rozdělit se s jiným Šajenem platí bez výjimek. Největší urážka pro Šajena je označení „sobec“.

Úcta ke starším: staří lidé jsou v uznávaném postavení a Šajeni se tedy na stáří těší. I když jde o někoho cizího, oslovují jej jako dědečka nebo babičku. Neoznačují staré lidi za senilní a připisují jim hlubší paměť, než mají mladší lidé. Když o starých lidech hovoří, nezmiňují se o fyzickém strádání, ale vyzdvihují to, jakým způsobem se těší dobré fyzické síle a jak dobře vypadají.

Medicína: toto slovo označuje amulety, léčivé byliny, ale také znalosti, které ony byliny a amulety symbolizují. U žen mezi tyto znalosti patří porodnictví, výroba týpí a korálkové aplikace. U mužů jsou to role obřadníků, výroba dýmek nebo výcvik koní. Pokud se někdo chce naučit těmto dovednostem, musí nejprve s úctou obdarovat svého zvoleného učitele. Teprve potom od něj může získat „medicínu“.

Cesta/stezka: tento výraz Šajeni používají pro vyjádření životní pouti, směru, který si člověk vybral a následuje jej. Například student, který se rozhodl získat středoškolské vzdělání a dobře placenou práci, jde „cestou bílého muže“, nebo člověk který se rozhodl stát vojákem, jde po „cestě vojáka.“ Každá cesta má své medicíny. Není dobré jít po několika cestách zároveň a medicíny míchat. Pojem „míchání medicín“ se také používá, pokud mladí lidé následují tradice jiných kmenů, které nejsou v souladu s šajenskými.

Osobní skromnost: jednotlivci jsou stále součástí rodiny a očekává se, že využijí své schopnosti ke zlepšení celkového postavení rodiny. Nejednají jen sami za sebe. Proto mají občas ve státních školách problémy, neboť nezvednou ruku, i když znají správnou odpověď a někdy neodpoví, ani pokud jsou přímo tázáni, protože nechtějí zahanbit ostatní šajenské děti ve třídě, zvláště pokud jde o příbuzné, kteří odpověď neznají. Jejich skromnost se také projevuje v kladných odpovědích. Negativní odpověď tazateli znamená neúctu. Když se ne-indián zeptá Šajena, zda přijde na schůzku, vždy mu svou účast odsouhlasí a ne-indián se potom diví jejich nepřítomnosti. Šajeni se mezi sebou vyhýbají přímým dotazům. K jejich skromnosti patří i zvyk nikde nebýt první. Snaží se uvolnit místo prvního například ve frontě, pro starší nebo váženější, než jsou oni sami. Snaha být někde první vyvolá kritiku.

Pohostinnost: Šajeni se ke každému, koho hostí, chovají s nejvyšší úctou. Dávají mu dary a očekává se, že s nimi bude jíst a pít. Každou návštěvu si nejprve dobře rozmyslí. Pokud člověk pozvání přijme, očekává se, že bude k hostiteli přátelský a jeho štědrost mu bude oplácet. Krátké návštěvy u nich nejsou zvykem a k nečekaným návštěvníkům se mohou chovat úsečně.

Úcta k přirozenému řádu: v šajenské kosmologii je od země k obloze vše živé, včetně vzduchu, kamenů, hlíny. V tradičních šajenských příbězích přetrvává mír a klid, dokud je vše na svém místě.

Získávání síly: Šajeni věří, že síla k životu pochází od boha, dobrých duchů, počasí, ptáků, zvířat a svatých lidí. Proto je pro Šajeny důležité tuto sílu získávat některým z uznávaných způsobů. Usilují o zásah duchů nebo se obrací k ptákům, přírodním jevům a svatým, v nichž se duchové projevují.

Správné chování: tradičně žijící Šajeni dodnes tráví nejvíce času s rodinou, občas se potkávají s jinými Šajeny a jen málo s lidmi z venku. Proto se nezdraví, ale rovnou k sobě přijdou a začnou rozhovor o důležitých věcech, které chtějí sdělit a vyhýbají se „small talku“. Jelikož se většinou nepohybují mezi lidmi, které by neznali, vzájemně se nepředstavují a nepotřebují zdvořilostní konverzaci. Jsou velmi společenští a na prérii se zřídka odvážili pohybovat sami. Proto jsou fascinováni svými šajenskými hrdiny, kteří se odvážili vyjet do prerie na vlastní pěst. To je také důvod, proč je hledání vize, které člověk podstupuje o samotě, tak významný čin.

Kosmologie

Šajeni dělí svět na „horní“ a „dolní“. Oba prostory se dělí ještě dál a nejdůležitější z nich je prostor modré oblohy. Tato oblast je horní hranicí vesmíru a dominují jí dvě slunce. Jedno se rodí každý den na východě a druhé každý měsíc na západě. Měsíc je označován jako „noční slunce.“ Slunce a měsíc jsou nejběžnějšími projevy významných duchů, kteří se objevují i v lidské podobě.

Na úrovni oblohy jsou důležité Plejády a Mléčná dráha – po ní se vydávají duše Šajenů do země mrtvých. Duše lidí, kteří si vzali život, nebo jsou zlí, musí sestoupit po zvláštní větvi do nicoty. Plejády hrají významnou roli v příběhu „O sedmi bratrech“. Kmenové obřady je zmiňují stejně jako Jitřenku a Večernici, meteority – Škrtačící hvězdy a některá souhvězdí Šajenů, jako je například souhvězdí Bobra, Srdce a Kruhu hvězd.

Druhá nejvyšší úroveň vesmíru je bližší nebeský prostor. Do něj patří oblaka, prašné víry, větrné smrště, posvátní ptáci a vrcholky kopců a hor, které propojují lidi s posvátnými silami prostor modré oblohy. Díky „činitelům“ modré oblohy mohou Šajeni odhadnout záměry vyšších sil.

Oblaka – značí změny počasí a ročních dob.

Ptáci – změny ve vztahu k dobrým nebo špatným událostem, blízkost zvířat nebo skupiny lidí.

Posvátná straka a havran – jelikož žijí blízko lidí, nosí zprávy duchovním silám.

Posvátní jsou i další ptáci, převážně orli a menší dravci. Vzácný je hromový pták. Nejvýš se nachází Wakan-Tanka, který představuje mužský, duchovní princip, a oproti tomu ve středu Země sídlí matka Země, která zastává ženský, hmotný princip.

Každá vrstva kosmu je některou z kombinací mužské duchovnosti a ženského materialismu.

Vzduch, který je těsně nad zemí, ve kterém se víří prach, létají šípy atd., je považován za velký dar, protože umožňuje dýchat.

Za povrchovou vrstvu země považují Šajeni to, kde prorůstají kořeny, kde jsou jeskyně, ve kterých žijí bizoni, medvědi a podobně, hladiny řek a jezer, a dále zvířata jako jsou ryby, želvy a jiní tvorové, kteří žijí ve vodách.

Hlubiny bez života jsou ženská sterilita.

Každá ze světových stran má svého ducha, kteří žijí na obzoru a vtělují se do zvířat.

Červeně a žlutě zbarvené bytosti a přírodniny představují východ. To je například: Datel Červený, Datel Zlatý, rudý kámen Katlinit, krev, Svída Výběžkatá.

Purpurová, fialová, tmavě modrá až černá patří západu. Což je tmavá voda, kde žijí obludy a měsíc, který je ochranou před smrtí a temnotou. Za srpek měsíce se považovala skvrna Datla Zlatého na krku, zahnuté spáry dravců nebo bizoní rohy.

Šajenští duchové nikdy nepůsobí na sebe vzájemně, ale jen ve vztahu k lidem. Největší zásahy duchů bývají například když propůjčí sílu mladému bojovníkovi v nebezpečné situaci. Tito duchové se objevují v rostlinách, zvířatech nebo jen v meteoritu, hvězdě a podobně.

Jiní duchové sídlí v lidském těle. Normální člověk má v sobě čtyři. Dva dobré a dva špatné. Uvnitř spolu soupeří. Každá z těchto duševních sil může opustit tělo, hlavně ve spánku. Občas mohou chybět i dvě nebo tři duše zároveň. Jestliže odejdou všechny čtyři, člověk umírá. V okamžiku smrti se duše spojí a vytvoří nesmrtelnou duši, která musí najít Mléčnou dráhu a odejít po ní. Někdy jedna duše nemůže najít ostatní, a tak se toulá po světě a obtěžuje lidi, především příbuzné zemřelého.

Zvířata mají také duše. Po jejich zabití se musí rituálně osvobodit. Někdy může duch člověka sídlit ve zvířeti, někdy naopak. Zvíře s lidskou duší je potom ještě víc posvátné než ostatní živočichové. Pokud má člověk zvířecí duši, například lišky, vlka nebo dravce, může se na něj napojit a vidět zvířecíma očima. Je důležité, aby takový člověk rozvíjel svou zvířecí duši tím, že se bude jako toto zvíře chovat, jíst stejnou potravu, vydávat podobné zvuky nebo se tak hýbat. Ne pořád, jen za určitých okolností, aby „své zvíře“ neztratil. Je to dar od Wakan-Tanky - Velkého ducha a člověk se zvířecí duší je též posvátným tvorem.

Vše živé je posvátné, více či méně podle toho, jak moc dotyčný tvor pomáhá lidem.

Kosmická energie sestupuje dolů přes hierarchii duchů, ptáků, lidí, rostlin. Duchové energii potřebují pro změny ročních dob, k deštům a bouřím. Člověk získá energii tím, že se postí na vrchu posvátné hory, nebo se musí stát tanečníkem či ručitelem jednoho z celokmenových obřadů. Specifický druh energie přichází k léčitelům a slouží jen ke speciálním účelům. K přenosu energie slouží i důvěrný kontakt, pohlavní styk nebo doteky a polibky mezi rodinou. Energií lze nashromáždit i pobytem u obřadníka nebo starého člověka. Kosmická energie se každoročně obnovuje. ⁸

⁸ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 201-242

Rituály

Spiritualita je neodmyslitelnou součástí kultury původních obyvatel Severní Ameriky a obřady doprovázely každou významnou událost nebo důležité rozhodnutí. Ať už šlo o prosebné modlitby za zdraví kmene, dostatek potravy, vyhraný boj nebo o poděkování za přízeň Wakan-Tanky (Velkého Ducha). Vše, co je uvedeno v dalším odstavci, o rituálech obecně, je pro oba kmeny Šajenu i Oglala Lakota společné (až na některé detaily, které ale pro jejich studii nejsou příliš podstatné).

Veškeré rituály mají svůj předem určený scénář, který se po generace téměř nemění, jen lehce obměňuje dle potřeby. Jasně dány jsou i předměty, které budou k obřadu použity. Každá z věcí má duchovní význam a žádná tam není navíc nebo náhodou. Ať už jde o druh tabáku, barvu hlinky nebo o věci, jejichž přítomnost by se mohla zdát čistě praktická, jako například počet kůlů na stavbu obřadní chýše. Ani ten však není náhodný, a kromě něho ještě každý z kůlů má svůj další, speciální význam, ba dokonce i druh dřeviny, z něhož je vytvořen. Obřadní předměty jsou neodmyslitelnou součástí rituálů, protože jsou vnímány jako komunikační prostředky s Wakan-Tankou.

U Lakotů je nejdůležitějším předmětem posvátná dýmka, která byla lakotskému lidu dle pověsti darována Bílou bizoní ženou a s ní jim bylo postupně odkryto i sedm hlavních obřadů, z nichž některé jsou dodnes provozovány. Všech sedm obřadů je detailně popsáno v knize *Posvátná dýmka* (zaznamenal Joseph Epes Brown).

Šajeni za svůj nejposvátnější předmět považují čtyři šípy Maahotse, které byly darovány šajenskému bojovníkovi Sladkému léku duchy na hoře Bear Butte. Šípy pro Šajeny představují sílu a ducha jejich národa i závazek k duchovním silám.⁹

„My ještě žijeme. Máme stále svou pravdu.

⁹ *Archiv vydání magazínu Koktejl* [online]. Šajeni. Poslední aktualizace 10. 2003, [cit. 1. 8. 2020]. Dostupné z <http://www.czech-press.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1517:ajeni-sp-1783171570&catid=1635&Itemid=148>

V týpí posvátných šípů je pořad dýmka.

Když onu dýmku vezmeme, modlíme se a říkáme pravdu,

když se tímto způsobem modlíme, všechno se může vyplnit." ¹⁰

V následujících odstavcích se zaměřím na obřady, které obecně patří mezi nejznámější a dodnes probíhají.

Dýmkový obřad (Šajeni)

Dýmkový obřad byl nejčastěji prováděným rituálem v obou kmenech. Kouření dýmky je ve většině případů součástí dalších obřadů.

V šajenské historii nebylo kouření vnímáno jako zábava a potěšení. Mělo duchovní a medicínský význam. Bylo spojeno s osobními modlitbami nebo se stvrzením dohody a sloužilo namísto podpisu ve smlouvě. Například, když se mladík z kmene rozhodne tančit Sluneční tanec, nabídne dýmku staršímu, kterého si zvolí za rádce, a ten s ním musí kouřit. Tím se mladík zavazuje k následnému půstu a tanci a rádce k tomu, že ho naučí vše potřebné.

Nejobradnější dýmky mívají hlavičku z katlinitu, jílové břidlice nebo mastku. Hlavička je oddělitelná od dlouhé, dřevěné troubele. Vše je uloženo ve zdobeném dýmkovém vaku i s dusátkem a váčkem tabáku. Čím významnější je událost, tím významnější dýmka se použije. Všechny dýmky mají svou historii a některé i jména. Mezi nejdůležitější patří dýmka z posvátného balíku šajenských náčelníků a potom také ty, které se dědí v šajenských rodinách z generace na generaci. Otevření vaku je posvátná věc, kterou obvykle doprovází obřad. Vytažení dýmky se třikrát naznačí a až napočtvrté se provede (číslo čtyři je u Šajenů i Lakotů posvátné a symbolizuje čtyři mocnosti: severu, jihu, východu a západu). Zacházení s dýmkou má svá pravidla. Od směru, kterým je dýmka namířena, až po způsob jejího napěchování, udusání, zapálení a předání druhému člověku. Když se kouří u příležitosti nějaké dohody, účastníci sedí na zemi, většinou v týpí a dýmku si předávají ve směru slunce. Majitel dýmky ji zapálí, čtyřikrát potáhne, vyfoukne dým a předá ji dál způsobem, jaký si vyžádá ten, kdo je na řadě. Například, aby se mu dýmka předala do levé ruky ve výši ramen a podobně. Dýmka koluje, všichni si čtyřikrát potáhnou a nikdy ji nepředávají přes vchod. Pokud se dýmka dostane ke vchodu, vrací se zpět v protisměru přes celý kruh. Mezi přítomnými koluje,

¹⁰ TADIČ, R. *Cesty do posvátné hory*. Volvox Globator, 2010, s. 11

dokud není dokouřena, načež ji podají zpět majiteli, který ji vyčistí. Kouř dýmky je posvátný a stane se symbolem slibu. Posvátný je i její popel, který majitel dýmky většinou zahrabe před sebe.¹¹

CURTIS, E. *Obřadní kouření dýmky*. Indiani.cz [online]. [vid. 1. 8. 2020]. Dostupné z <<https://www.indiani.cz/dymky-indianu-velkych-plani-vyznam/>>

Inipi – obřad očištění (potní chýše, Oglala Lakota)

Obřad Inipi se provádí před každou důležitou událostí nebo kdykoli je třeba získat sílu. Potní chýše využívá všechny živly – mocnosti vesmíru: zemi, oheň, vodu, vzduch. Konstrukce potní chýše se staví ze dvanácti až šestnácti mladých vrbov. (Listy na podzim umírají a na jaře se rodí nové, stejně jako lidé – symbol koloběhu života.) Vrbová kostra musí být postavena tak, aby představovala tři čtvrtě vesmíru, protože hotová chýše, zakrytá plátnem a dekami, je celým vesmírem. Od středového ohniště v Inipi až před vchod vede cesta vysypaná hlínou, na jejímž konci je pahorek s bizoní lebkou. Voda v potní chýši symbolizuje hromové bytosti,

¹¹ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 240-242

kameny Matku Zemi, oheň moc Wakan-Tanky a ohniště střed vesmíru. Vchod do potní chýše je natočen směrem k východu – odtud přichází světlo moudrosti. Deset kroků na východ od chýše je ohniště na rozpálení kamenů. Hranice ze dřeva se staví do čtyř stran a při její stavbě se odříkává modlitba. Svatý muž, který vede obřad, vstupuje do potní chýše jako první s dýmkou. Vhodí hrst tabáku do ohniště okřídleným mocnostem místa, které by měly být nápomocny při obřadu. Sám sebe potom očistí kouřem z dýmky. Dále obětuje tabák světovým stranám, a nakonec Matce Zemi. Při každém vhození tabáku do ohniště lidé venku zvolají souhlasné „hau!“ Poté obřadník položí dýmku na posvátný pahorek před chýší, hlavičkou k západu a troubelí k východu. Lidé postupně vcházejí do potní chýše a u vchodu poděkují slovem „philamaya“. Vedoucí obřadu vždy sedí u vchodu na východní straně. Žena mu zvenku podá dýmku. Vnáší se rozpálené kameny do středu ohniště. Prvních čtyř kamenů se dotkne dýmkou a děkuje jim. Pokládají se opět do čtyř světových stran. Dále koluje dýmka, na připomenutí posvátné Bizoní ženy. Během obřadu se kameny přidávají a čtyřikrát se otevřou dveře. Koluje voda k pití i potření těla. Muži, kteří nosí kameny, zůstávají venku a též kouří dýmku. Zpívají se posvátné písně a vznášejí modlitby. Ty provází celou ceremonii téměř neustále. Když je obřad očištění u konce, položí se uhlík z ohně na oltář venku. V Inipi se všichni snaží zanechat vše, co je nečisté a tíží jejich mysl nebo tělo. Též slova, která vevnitř padnou, by se nikdy neměla dostat ven. Věří, že při opouštění Inipi se znovu rodí z lůna Matky Země. Pokud se během obřadu dovnitř dívají děti, nevyhání je, protože mají čistá srdce, a tak nemohou obřad nijak narušit. ¹²

¹² BROWN, J. E. *Posvátná dýmka*. Malvern Publishing, 2017, s. 47-61

Obřadní kouření dýmky s černonožci před nebo po obřadu potní chýše (počátek 20. století). Indiani.cz [online]. [vid. 1. 8. 2020]. Dostupné z <<https://www.indiani.cz/dymky-indianu-velkych-plani-vyznam/>>

Postění na Bear Butte (Šajeni)

Smyslem obřadu je usilovat o vidění na mystické hoře Noahavose-Bear Butte skrze postění, kouření dýmky a modlení. Před dvaceti lety obřad probíhal bez pevných pravidel a jeho forma závisela na hledači vize, jeho rádci a zvláštnotech rádcovy medicíny. V současné době má obřad ustálenou formu, kdy se muž hledající vizi stává zároveň ručitelem obřadu a opakuje tradiční cestu významného muže Sladkého léku a jeho ženy.¹³

„V době hladu odešel jeden mladý Šajen jménem Sladký lék hledat pomoc posvátných sil. Duchové ho pozvali do útrob hory, čtyři roky ho učili, a nakonec ho obdarovali čtyřmi posvátnými šípy maahotse, které měly představovat sílu a ducha šajenského národa a připomínat lidem závazky vůči světu posvátných sil. K Šajenům se pak vrátila stáda bizonů, která je zbavila hladu, a Sladký lék naučil

¹³ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 232

své lidi vyrábět první skalpové košile a malované štíty ze surové bizoní kůže, založil první tři válečnické společnosti (Červené štíty, Jelení bojovníky a Liščí bojovníky), naučil Šajeny kmenové obřady a řekl jim, že si duchové nepřejí, aby se Šajeni navzájem zabíjeli. Nakonec prorokoval příchod bílých lidí." ¹⁴

Často k hoře cestuje skupina šajenských mužů z Oklahomy nebo Montany společně, doprovázeni svými rodinami. Několik dní táboří poblíž hoře v národním parku. Stejně jako u jiných obřadů, potřebuje ručitel rádce, který tuto pouť minimálně čtyřikrát podstoupil. První den se hledač vize postí a za soumraku se vydá na horu. Má s sebou deku, dýmku a dostatek tabáku. Může mít i amulety a další medicínu. To závisí na zkušenostech jeho rádce i jeho samotného. Na hoře probděl celou noc a s pravidelnými přestávkami kouří. Ráno k němu přijde rádce a zjistí, jestli k němu přišlo vidění. Pokud ano, tak mu ho vysvětlí, včetně toho, kteří posvátní duchové ho navštívili. Jestliže však byla vize neúplná nebo žádná neproběhla, musí ručitel zůstat ještě jednu noc. Výsledkem úspěšné vize by mělo být navázání vztahu se spirituální entitou. Pokud se tak stane, ručitel vyrobí amulet, který tento vztah symbolizuje a přidá ho do svého medicínového vaku. Často také skrze úspěšnou vizi k hledajícímu přijde jeho nové jméno nebo si osvojí nějakou píseň. ¹⁵

„Podstatu písní získaných ve vidění ne-indiáni většinou chápou nesprávně. Jeden velmi vzdělaný šajenský tradicionalista mi prozradil: „Není to jako film Walta Disneye o nějakém králíčkoví, který povídá: ‚Běž za skákajícím míčem a zpívej po mně.‘ Je to spíš vnuknutí písně v poryvech a rytmu větru nebo jako vytí kojota. Duch ti dá pouze všeobecnou myšlenku; ty musíš dotvořit slova a význam se svým obřadníkem, s pomocí jeho poznání a zkušenosti. To je důvod, proč to nemůžeš udělat sám. Mohl bys to udělat špatně a způsobit si škodu.“ ¹⁶

¹⁴ Archiv vydání magazínu *Koktejl* [online]. Šajeni. Poslední aktualizace 10. 2003, [cit. 1. 8. 2020]. Dostupné z <http://www.czechpress.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1517:ajeni-sp-1783171570&catid=1635&Itemid=148>

¹⁵ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 232-233

¹⁶ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 233

NAUMANN, T. *Motorkář poblíž Bear Butte, místa uctívání a oslav amerických indiánských obřadů*. Indiani.cz [online]. [vid. 1. 8. 2020]. Dostupné z <<https://www.indianz.com/News/2015/06/30/native-sun-news-blm-to-update.asp>>

Hanblečejapi: vyvolávání vidění nářkem (Oglala Lakota)

U tohoto rituálu jde o stejný princip, jako u postění na Bear Butte, ale vzhledem k četnosti kmenových odlišností by bylo dobré pro srovnání popsat i tuto lakotskou verzi.

Stejně jako se Šajeni vypravují pro vize na Bear Butte po vzoru Sladkého léku, kmen Oglala Lakota následuje stopy významného náčelníka Šíleného koně, lakotským jménem Třašúnke Witkó, který svou moc získal „naříkáním“. Odcházel naříkat několikrát do roka, dokonce i v zimě, kdy je to velmi obtížné. Lakotové odchází naříkat ze stejných důvodů, jako Šajeni.

Pokud se mladý bojovník rozhodne „naříkat“, poprosí o rady svatého muže – Wičáša Wakan. Většinou se obřad provádí, podobně jako Inipi, před důležitou zkouškou, velkým obřadem jako je Tanec slunce, válečnou stezkou nebo jako prosba za uzdravení příbuzného a podobně. Pokud jdou naříkat ženy, stane se tak po jejich první Inipi. Pravidla jsou pro ně ale o mnoho mírnější, protože potřebují chránit. Kdo chce projít tímto obřadem, musí vejít do týpí svatého muže s dýmkou.

Společně vyjdou ven, stařec se pomodlí s troubelí dýmky namířenou k nebi a mladík, případně další kolemjdoucí svědci pozvednou svou pravici k nebi se slovem „Hau!“. Posadí se do kruhu, koluje dýmka a stanoví se den vhodný k naříkání. V onen den si s sebou mladík vezme pouze dýmku a bizoní kůži. Přejde s pláčem ke svatému muži, položí mu pravou ruku na hlavu a požádá ho o pomoc a smilování. Svatý muž mu dá na výběr, kolik dní si v následujících zimách přeje naříkat. Většinou jde o jeden až čtyři dny. Potom mladík sám postaví Inipi, ve které se očistí on i se svými obřadními věcmi, společně s dalšími bojovníky a svatým mužem. Po celou dobu obřadu sedí vedle něj a pláče. Když koluje voda, naříkající se smí napít, ale z hrnku nesmí spadnout ani kapka vedle, aby nerozhněval hromové bytosti, které ho při obřadu budou navštěvovat. Dýmku, která se v Inipi kouří, potom bere mladík s sebou na své vize do hor. Na určené místo jede na koni. Na dalších dvou koních jsou naloženy obětní kůly a šalvěj. Naříkající se svými pomocníky připraví místo na provedení obřadu. Zatlučou kůly do čtyř směrů, s lůžkem ze šalvěje uprostřed. Naříkající odloží mokasiny i bederní roušku. V jedné ruce drží dýmku, ve druhé bizoní kožešinu a volá na Wakan-Tanku o smilování. S dýmku se pomodlí u všech čtyř kůlů. Musí se pohybovat pouze do kříže, ze středu ke kůlu a zpět. Tak to dělá celý den bez přestání, a přitom se snaží sledovat posly, co mu Wakan-Tanka sešle. Může to být orel, veverka, datel nebo mravenec a večer hromové bytosti. Obcházet kůly a modlit se u nich musí i v noci, s malými přestávkami. V momentě, kdy je na obloze vidět Jitřenka, musí bdít a prosit ji o její moudrost. Po třech dnech pro naříkajícího přijdou jeho pomocníci a odvedou ho (případně odnesou) do připravené Inipi. Úkolem naříkajícího je tam sdělit ostatním, co při svých vizích viděl, přičemž nesmí lhát. Vždy, když řekne něco důležitého, bojovníci zvolají: „Hi Jé!“

Rekonstruovaný rozhovor mladíka vracejícího se z Hanblečejapi, zaznamenaný v knize Posvátná dýmka:

Sv. muž: „Pověz nám, co všechno se ti přihodilo, když pomocníci odešli. Velmi jsme se za tebe modlili k Wakan-Tankovi a prosili dýmku, aby se smilovala. Pověz nám, co se stalo!“

Naříkající: „Chodil jsem bez přestání do všech čtyř směrů, jak jsi mě to učil. První den ke mně přiletěl posvátný Skvrnitý orel z místa, kde zachází slunce. Posadil se na stromě, ale nic neříkal. Pak odletěl na místo, kde žije obr Wazija.“

Bojovníci: „Hi-Jé!“

Naříkající: „Na severní straně jsem viděl kroužit orlí mládě. Ani to mi však nic neřeklo a brzy odletělo. Na místě, kde vychází slunce, jsem spatřil, že ke mně něco letí. Byl to Bělohlavý orel, ale také mlčel. Když jsem se vrátil do středu, na obětním kůlu seděl datel s červenou náprsenkou. Slabým hlasem, avšak zřetelně mi řekl: ‚Dávej pozor/wačín ksapa jo!/A neboj se. Nevšímej si ničeho zlého, co k tobě přijde a bude s tebou hovořit.‘“

Bojovníci: hlasitě „Hi-Jé!“ (tato zpráva je velice důležitá)

Naříkající: „To je vše, co jsem toho dne slyšel a viděl. V noci jsem ve spánku spatřil svůj lid. Všichni byli velmi šťastní. Když jsem spatřil Jitřenku, byla zprvu červená, potom modrá, pak žlutá a nakonec bílá. V těch čtyřech barvách jsem rozpoznal čtyři věky. Hvězda nemluvila přímo ke mně, ale hodně jsem se toho od ní dozvěděl. Čekal jsem na úsvit, který byl plný malých, okřídlených bytostí a všechny se velice radovaly. Ležel jsem ve středu a zaslechl různé druhy drobných okřídlelců, kteří seděli na obětních kůlech, ale žádný ke mně nepromluvil. Pohlédl jsem na dýmku a na její troubeli lezli dva mravenci. Snad se mnou chtěli hovořit, ale brzy zase odešli. Toho dne jsem viděl jen malé bytosti, žádné čtyřnohé. Večer se přehnal mraky a přišly hromové bytosti. Nebe křížovaly blesky, hromy burácely a myslím, že jsem měl trochu strach. Držel jsem však svou dýmku pozvednutou k nebi a volal Wakan-Tanku. Brzy jsem zaslechl: ‚Hí-aj-haj-í-í!‘ Čtyřikrát to ten hlas zvolal a mě najednou opustil všechen strach, protože jsem si vzpomněl, co mi říkal onen ptáček. Stál jsem tam se zavřenýma očima, nevím jak dlouho, ale když jsem se probral, všude bylo jasněji než ve dne a já před sebou uviděl mnoho lidí na různobarevných koních. Další den jsem opět viděl toho ptáčka s červenou náprsenkou a řekl mi téměř to samé, co předtím: ‚Příteli, buď pozorný, když kráčíš!‘ Nic víc. To je vše, co vím. Mluvil jsem pravdu a nic jsem si nevymyslel!“

Sv.muž: „Wakan-Tanko, praotče, tento mladík, který ti obětoval dýmku, slyšel slova: ‚Buď pozorný, když kráčíš.‘ Chtěl by vědět, co to znamená. Je třeba, aby teď dostal vysvětlení. Znamená to, že měl při chůzi po posvátné cestě života vždy myslet na Tebe, Ó Wakan-Tanko, a že musí být pozorný ke všem znamením, která jsi nám dal. Když tak bude vždy činit, zmoudří a stane se vůdcem svého lidu. Ó Wakan-Tanko pomoz nám, abychom byli vždy pozorní. Tento mladík rovněž uviděl čtyři věky. Jsou to věky, kterými musí projít všechna stvoření při své pouti od zrození k smrti. Když tento mladík uviděl přicházet světlo dne, viděl tvé světlo –

světlo moudrosti. Vytvořil jsi s ním pouto a on skrze ně přivede svému lidu velkou sílu. Děkujeme ti a pozvedáme k tobě ruce.“

Svatý muž zapálí dýmku, dá ji kolovat, zavřou se dveře a Inipi začíná. Modlí se a všichni muži zpívají posvátnou píseň. Kameny se polijí vodou a vše pokračuje obvyklým způsobem.¹⁷

Sluneční tanec (Šajeni)

Tanec slunce mají v různých podobách společný téměř všechny kmeny a téměř všechny kmeny, co ho provádí, dodržují stejné základní prvky:

- 1) Účast celého kmene.
- 2) Obřad probíhá v centrální, kruhové stavbě.
- 3) Pomalování, postící se tanečníci.

Mimoto jsou v něm velké, mezikmenové rozdíly. Jeho náplň, která je všem kmenům společná, je oslava kmenové jednoty a kulturní kontinuity. Dnes, v době hrozící akulturace, je stejně důležitý, jako v devatenáctém století, kdy kmeny mobilizovaly své síly a válčily spolu proti přistěhovalcům. Existují tři šajenské verze provedení tance. Dvě z nich jsou jihošajenské a třetí severošajenská z Montany. K tomuto rozdělení došlo při oddělení severních Šajenů od jižanů a Psích bojovníků od ostatních jiných jižních Šajenů. Pokud Šajeni hovoří s přistěhovalci, nenazývají Sluneční tanec pravým jménem, ale jako „Obydlí nového života“. Jako u ostatních obřadů je zde ručitel, který se stará o nashromáždění potřebných věcí a obdarování obřadníků. Tímto ručitelem se může stát kdokoli. Nejčastěji ten, jehož rodinu v uplynulém roce postihlo neštěstí nebo nemoc. Může to být i žena, ovšem s mužským zástupcem. Ručitel je ode dne, kdy složí slib, svatou osobou a musí dodržovat pravidla. Například nesmí až do obřadu souložit se svou ženou, nesmí se účastnit taneční slavnosti Pow-wow, pokud není pozván, a nosit u sebe svou šerpu a dýmku. Neměl by obstarávat vodu a jídlo, za žádnou cenu nesmí být vzteklý nebo protivný, může léčit nemocné položením dlaně na čelo s pronesením modlitby, ale nesmí provádět jiné obřady. Rituál má dvě části. První část provádí ručitel a jeho žena – nyní svatá žena, společně s obřadníky v osamělém týpí vztyčeném na místě, kde bude později vybudována chýše pro obřad. Společně v něm opakují stvoření vesmíru sypáním hlíny do kopečků na podlaze týpí. Vykánávají též dýmkové obřady, aby předpověděli úspěšnost Slunečního tance a

¹⁷ BROWN, J. E. *Posvátná dýmka*. Malvern Publishing, 2017, s. 86-89

připravují předměty, které se stanou součástí oltáře. Mnoho z těchto činností předznamenává dění kolem stavby chýše i samotného tance. Stavba kruhové konstrukce pro tanec, stejně jako navršení kopečků hlíny v týpí, připomíná stvoření země. Oltář, který vznikne, zahrnuje většinu významných, náboženských a kosmologických šajenských symbolů. Druhá část spočívá v samotném tanci. Počet tanečnicků je omezen pouze prostorem chýše. Většinou na ráz tančí kolem patnácti až třiceti lidí. Každý z nich musí mít svého rádce, který tančil nejméně čtyřikrát, a tudíž může radit ostatním. Taneční aréna se nazývá „beseda“ nebo „altán“ Slunečního tance. Oltář bývá u středového kůlu ze zeleného topolu, v jehož vidlici je hnízdo hromového ptáka, tvořené látkami a malými obětinami od kmenových rodin. Strom, ze kterého kůl bude, pečlivě vybírá vážený stařec nebo náčelník. Oltář je složitě zdoben předměty, představujícími ostatní zvířata na zemi. Dominuje mu bizoní lebka s ucpanými očními otvory pelyňkem. Jsou na ní namalovány symboly slunce a měsíce, červená barva představuje zemi. Hvězdy zastupuje bílý písek. V rámci tohoto obřadu se řeší téměř všechna společenská a mravní témata. Středový kůl značí falický symbol. Nechybí ani ženský princip, který je znázorněn vyříznutým drnem, odkrývajícím zemskou hloubku. Dvanáct kůlů po kruhu představuje život od dětství do stáří a průběh ročních období. Čtyři podpůrné kůly vybírají čtyři válečnické společnosti. Kůly potom představují nejen je, ale hlavně čtyři směry. Zbylých osm vybírají starci. Když jsou všechny kůly vybrány a zasazeny do země, za doprovodu obřadů se vztyčí poslední, středový. Rituální kouření je podstatnou částí celého obřadu. Dýmku společně kouří ručitelé s rádci a potom kouří i pro požehnání rodinám, které o modlitbu žádají. Probíhá vyměňování darů v podobě potravin mezi rodinami tanečnicků a rádci. Každý tanečník těsně před začátkem ještě kouří dýmku se svým rádcem neboli „dědečkem“. Tanec začíná dvěma řadami tanečnicků proti sobě, kteří pouze ohýbají nohy do rytmu bubnů, a přitom pískají na píšťalky z orlí kosti. Během tance vyřizuje mladší muž/hoch požadavky tanečníka „dědečkovi“ a nosí mu zpět jeho rady. Takovým se říká „běžci“. Obřad za normálních okolností trvá čtyři dny, ale často se zkracuje na dva, kvůli výdrži tanečnicků. Ačkoli se zdá tanec velmi jednoduchý, vzhledem k jejich půstu a horku jsou tanečníci vděční, že jsou poslední den schopni vstát ze země a znovu zaujmout taneční pozici. Každý rok se stává, že někdo z tanečnicků omdlí únavou a musí být z obřadního místa odnesen. Během obřadu tanečníci vystřídají čtyři motivy malování.

1) Zelené krupobití.

- 2) Bílé krupobití.
- 3) Zelené větrné víry.
- 4) Bílé větrné víry.

Větrné smrště přichází na pláních dvakrát do roka, na jaře a na podzim. Na otevřených pláních je struktura bouře dobře vidět a často připomíná živočicha nebo tajemného tvora. Takové bouře přináší na planiny spoustu deště, který je doprovázen zelenými kroupami, které oživují zemi, a na podzim bílými, které ji zmrazují a umrtvují. Pro Šajeny tyto smrště symbolizují plodnost – bouře je penis a kroupy semeno. Blesk a hrom jsou symbolem boje mezi létem a zimou. Šajenský výraz pro větrný vír je *vovetaso*, ale společný i pro název vážky nebo šídla. Je to dáno jedním zeleným druhem šídla, *Anax Junius*, které v létě zbělá, díky vylučování voskovité látky. Proto je pro Šajeny posvátným zvířetem. Někdy se při malování používá motiv vážky jako symbol pro větrnou smršť místo spirálovitých tvarů. Kromě sexuální symboliky bouří doprovází Sluneční tanec i další tradice, které vyzdvihují obnovu plodnosti země a plodnost lidí.

Aby se mohl tanečník obřadu zúčastnit, musí si obstarat dostatek barvy, píšťalku z orlí kosti, hůlku s vidlicí na konci k zavěšení píšťalky, polštář na sezení a rituální předměty, které si přivazuje ke končetinám, když má tělo pokryté malováním. Většinou to jsou orlí pera, ocásky jelence a pelyněk.¹⁸

¹⁸ MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 220-229

Šajenské malování – Sluneční tanec. Pinterest.com [online]. [vid. 1. 8. 2020].
Dostupné z <<https://cz.pinterest.com/pin/635992778603404701/>>

Woodcraft

„Woodcraft je způsob, jak vytvořit člověka s modrou oblohou nad hlavou. Znamená to něco v přírodě dělat, o něčem přemýšlet, z něčeho se těšit, něco si pamatovat, ale stále mít na mysli, že ne učenost, ale pravé lidství je nejvyšším účelem výchovy.“¹⁹

Původ Woodcraftu

Zakladatelem Woodcraftu byl malíř, spisovatel, přírodovědec a pedagog Ernest Thompson Seton – Černý vlk, narozený 14. srpna 1860 v severovýchodní Anglii. Vyrůstal v rodině presbyteriánské církve, jejíž učení mu kazilo dětství. Myšlenka Woodcraftu byla forma výchovy, kterou chtěl Seton oslovit americkou mládež. Seton toužil přispět k obnovení tradičních amerických hodnot, jako jsou čest, fyzická zdatnost, odvaha a nezávislost. Odmítal tradiční presbyteriánskou výchovu a po porovnání, jak zachází indiáni se svými dětmi a jak bylo zacházeno s ním, jim jednoznačně stranil. S indiány byl často ve styku, poznal jejich kulturu, filosofii a náboženství a na základě toho postavil indiána za vzor svého hnutí. Byl také ve vedení organizace Boys Scout of America, ale spojení obou organizací nebylo dobré. Po rozepřích odešel z vedení a v roce 1915 založil vlastní organizaci Woodcraft League of America, která se později rozšířila i do dalších zemí. V letech 1931-1934 vybudoval u Santa Fé centrum Woodcraftu Seton College of Indians Wisdom, kde probíhaly letní tábory až do roku 1942. Dne 23. října 1946 Ernest Thompson Seton zemřel, ale Woodcraft do dnešních dnů existuje v Anglii, Francii, Belgii, Německu, Rakousku, Chorvatsku, v Rusku a České republice.

¹⁹ SETON, E. T. *Kmenové zřízení*. Liga lesní moudrosti, 2011, s. 8

Ernest Thompson Seton s novou skupinou woodcrafterů v Santa Fe, Nové Mexiko, rok přibližně 1913. Researchgate.net [online]. [vid. 1. 8. 2020]. Dostupné z <https://www.researchgate.net/figure/Ernest-Thompson-Seton-with-an-early-group-of-Woodcraft-Indians-circa-1903-Courtesy-of_fig2_249734002>

Woodcraft v Čechách

U nás představuje Woodcraft Liga lesní moudrosti. První woodcrafterskou organizaci založil Miloš Seifert v roce 1922, pod názvem Zálesácká liga československá, ale už v roce 1912 založil na berounském gymnáziu kroužek přátel přírody, ze kterého později vznikl woodcrafterský kmen Děti Živěny. Woodcrafterská organizace byla zrušena nacisty v roce 1944 a k plnohodnotné obnově došlo až 2. června 1990 na slavnostním sněmu na tábořišti Malý Walden u Skleného nad Oslavou. Téhož roku v létě proběhly první tábory.

Devět hlavních zásad Woodcraftu

1. *Hnutí lesní moudrosti:* má sloužit ke smysluplnému využití volného času, pro všechny lidi bez rozdílu, v dnešní době zaměřené na individualismus, výkon a konzumní způsob života. Možnost zpomalit své tempo, načerpat

síly, osvěžit se a „uzdravit“ svou duši, zlomenou přepracovaným, uspěchaným světem. K tomu je ideálním prostředím příroda, tedy domovina lesní moudrosti.

2. *Táborový život*: táboření je způsob života omezený na primární potřeby a zároveň vyvrcholením pobytu v přírodě. Správné táboření je uměním a životní filosofií lidí, kteří se dokážou radovat z východu slunce, hvězd, pozorování přírody a svých přátel kolem. Takové táboření nemusí být nutně v týpí, ale i pod stanem, pod širákem v lese kousek za městem nebo doma na zahradě.
3. *Samospráva za vedení dospělých*: Woodcraft dává možnost podílet se na organizaci veškerého dění. I děti volí své náčelníky a některé stojí v čele rodů. Každý má právo vyjádřit se ke společným věcem.
4. *Kouzlo táborového ohně*: bez ohně není tábor táborem, pouze chladným místem, kde se na čas usadili lidé. Od pravěku je oheň symbolem bezpečí a domova. Plynový vařič nebo ústřední topení nevyzařuje žádné kouzlo a nechává naše srdce chladným. Jen oheň, ve kterém praská dřevo a po tisíce let se nemění, námi může rezonovat. Když společně sedíme u táborového ohně, odkládáme tím moderní slupku a setkáváme se ve své lidské podstatě s obnaženou duší. Moc ohně podněcuje k fantazii, jednoduchosti života a zamyšlení se nad životními hodnotami.
5. *Výchovné prostředky v duchu lesní moudrosti – Stoupání na horu*: ve Woodcraftu funguje systém orlích per. Jsou to činy, které rozvíjí lidskou všestrannost. Jde o souhrn dobrých vlastností, ne o učenost – sílu, důvtip, šikovnost, mrštnost atd. Tento systém je nastaven tak, aby si člověk sám vybral zkoušky, které mu nejlépe vyhovují a v nichž splní cíle, které si sám stanoví. Plnění Mistrovství potom vede k nabytí důkladných znalostí ve zvoleném oboru.
6. *Pocty podle stanovených měřítek*: plnění orlích per/činů nepodněcuje soutěživost. Protivníky nejsou ostatní, ale čas, prostor a přírodní síly. Nejde o to, porazit ostatní, ale překonat sám sebe. Každý, kdo splní stanovený počet poct, má právo na titul, například Sagamor, který mu není odepřen jen proto, že je někdo lepší než on.
7. *Osobní vyznamenání za osobní výkony*: za své splněné činy získáváme symbolická orlí pera, která si přiříváme na šerpu. Udílení orlích per a titulů není odměnou za vykonanou práci, ale jejím uznáním. Podstatou jejich

získávání není ozdobení šerpy, ale rozšiřování nových znalostí a dovedností. Setonův příběh Stoupání na horu vystihuje tento záměr.

8. *Ideální hrdina*: woodcrafterská činnost je často inspirována indiány nebo v menší míře i jinými přírodními národy. Smyslem není utéct z civilizovaného světa a skutečného života, ale mít vzor, který nás naučí životu v přírodě, odvaze, radosti ze služby, síle, laskavosti, vnitřnímu klidu a povznesení nad smrtí. Původní obyvatelé Severní Ameriky představují nejvyšší typ primitivního života v přírodě. Byli mistry v lesní moudrosti, vznešení, čistí, stateční, dovedli se ovládat, byli zbožní a pravdomluvní. Proto je tento vzor dobrý pro činnost Woodcraftu.
9. *Malebnost ve všem*: tato zásada je velmi důležitá, neboť rozvíjí citové vnímání světa a působí na podvědomé složky osobnosti. Woodcraft využívá obřady, tance, písně, kroje, příběhy, i nejmenší a nejjednodušší malebné věci v každodenním životě.

Woodcrafterský zákon

Čtyřnásobný oheň: z ústředního ohně vychází čtyři paprsky do čtyř světových stran, jako čtyři cesty. Cesta Těla, Mysli, Ducha a cesta Služby. Každá z těchto cest vede k menšímu ohni. Tyto ohně jsou světla Krásy, Pravdy, Síly a Lásky. Každý opravdový člověk musí kráčet po těchto cestách. Nejčastěji se čtyřnásobný oheň zobrazuje kresbou, vycházející z pískové kresby indiánů kmene Navaho.

Světlo krásy:

Buď čistý, ty sám i místo, kde žiješ.

Rozuměj svému tělu a měj k němu úctu. Je chrámem ducha.

Buď přítelem všech neškodných tvorů. Chraň stromy a květiny, obzvláště dávej pozor na oheň v lese i ve městě.

Světlo pravdy:

Čestné slovo je svaté.

Hraj poctivě. Falešná hra je totéž, co zrada.

Buď pokorný. Uctívej Velkého Ducha a respektuj víru jiných.

Světlo síly:

Buď odvážný. Odvaha patří k nejnazešenějším vlastnostem.

Mlč, dokud hovoří starší, a prokazuj jim úctu i jinak.

Buď poslušný. Poslušnost je základní povinnost na cestě lesní moudrosti.

Světlo lásky:

Buď laskavý. Vykonej alespoň jeden dobrý skutek denně.

Ochotně pomáhej druhým. Konej své povinnosti.

Buď veselý. Raduj se z toho, že žiješ.

Pojetí Velkého Ducha

Wakan-Tanka/Velký duch, je univerzální pojem, pod kterým si každý podle svého osobního založení představí něco svého. Ať už Boha, Vesmír, Přesah, Nejvyšší princip, Ideál nebo své svědomí, vnitřní hlas atd. Woodcraft není náboženství a jeho zákon není jako náboženské desatero. Woodcraft staví na předpokladu, že každý by měl směřovat k Velkému duchu, ale ponechává v otázce víry absolutní svobodu. Uznáním Velkého ducha připouštíme, že existuje síla, která námi dokáže prostoupit. Prostřednictvím svého srdce nebo duše se můžeme na Velkého ducha obracet s díky nebo prosbami o sílu, radu nebo útěchu a nacházet ho v sobě samém.

Typy kmenů lesní moudrosti

Podoba kmene závisí především na věku a osobnostech jeho členů. Mohou to být lidé rozdílného věku i zaměření. Ať už jde o jakoukoli strukturu kmene, jeho členové se řadí to třech základních skupin – lóží. Lóže se jim tak říká podle původního Setonova názvu *lodge*/společenství.

1. Lóže skřítků (cca do 10 let).
2. Malá lóže (cca 10-16 let).
3. Velká lóže (od 14-16 let výš).

Pokud je většina členů kmene z prvních dvou lóží, jedná se o dětský kmen, kde je pro soutěže a hry výhoda většího počtu členů. U kmene dospělých lidí bývá skupina zpravidla menší. Kmeny rodinné vznikají z rodin odrostlých členů z jiných kmenů, kteří společně vydrželi v partě až do dospělého věku a v činnosti pokračují se svými dětmi od jejich neútlejšího věku. Rodinné kmeny také vznikají z popudu praktikovat Woodcraft jako program pro volný čas, nebo z rodin, které pro své děti hledají vhodný program, ideu a zastřešující organizaci. Ve kmenech mohou být členové ze všech tří lóží společně. Tedy náčelník, který spadá pod Velkou lóži, ostatní z malé a skřítků lóže. Činnosti by měly probíhat v co největší míře společně.

Fungování kmene

Náčelníka volí všichni členové kmene starší patnácti let. Je důležité, aby to byl člověk, který je soukmenovci přirozeně uznávanou autoritou. Děti jsou tím donuceny se samostatně rozhodovat a přemýšlet, aktivně se podílet na své i kmenové budoucnosti. Kmeny si volební právo mohou samy regulovat a měnit a umožnit tak volit i dětem mladších patnácti let. V dětských kmenech přirozeně vznikají skupiny, které by potom měly mít svého rodového, klanového, družinového náčelníka. Tito náčelníci jsou v kmenové radě. Do čela kmenové rady může být zvolen náčelník z řad Malé lóže (náčelník čikala), který pomáhá řídit kmen dospělému náčelníkovi, který za kmen právně a bezpečnostně zodpovídá. V řízení kmene by měla panovat rovnost mezi všemi zúčastněnými.

Obdobně fungují i dospělé a rodinné kmeny. Větší kmeny bývají rozděleny do rodů. Hlavní činovníci kmene jsou náčelník, ohnivec, náčelník Rady orlích per a strážce wampumu, neboli hospodář. Pokud je ve kmeni více rodů, mají své rodové náčelníky. Kmenový sněm rozhoduje o hlavních věcech. Každý kmen by měl mít Radu orlích per pro udílení orlích per, titulů a Mistrovství.

Důležitým bodem kmenového života je stále směřovat k cíli Woodcraftu, tedy být člověkem, který pečuje o své zdraví, žije v souladu s přírodou, je tělesně zdatný, všestranně se rozvíjí, hledá poznání, má pevné morální zásady a je prospěšný svému okolí.

K tomu slouží výchova snažící se provést člověka životem od dětství přes adolescenci v duchu woodcrafterských ideálů a jejich následnému přijetí na celý život. Tomu přispívá členství v jednotlivých lóžích. Před přechodem do vyšší lóže může probíhat určitá zkouška – zasvěcovací stezka a konkrétní forma přijímacího obřadu. Zasvěcovací stezka se skládá zpravidla z osmi úkolů, které zkouší jednotlivcovu připravenost. Tyto úkoly nejsou školními zkouškami, ale objevovací hrou, která by člena měla bavit. Úkoly odpovídají praktickým potřebám kmene a života obecně. Každý kmen si může úkoly upravit dle svých potřeb, s ohledem na individualitu jedince, a zvláště věk člena, plnění zasvěcovací stezku. Je vhodné, aby takový obřad probíhal i v dospělých kmenech.

Samostatný rod lesní moudrosti

Rod může založit skupina lidí se zájmem o woodcrafterskou činnost, která nespĺňuje podmínky k založení kmene. Je to například jedna rodina, která nemá v dosahu jiný kmen nebo další rodinu, více rodin, které nestojí o založení kmene,

zájmový kroužek věnující se ochraně přírody nebo turistice při nějaké instituci, lesní školka, parta kamarádů, odrostlí členové Woodcraftu hledající další náplň, roverská družina v rámci skautského oddílu, aniž by členové opustili svou mateřskou organizaci. Programem se rod neliší od kmene. Mohou pořádat vlastní sněmy i obřadní záležitosti, až na výjimky, jako jsou například Vigilie, které není vhodné dělat ve vztahu rodiče s dítětem. První sněm rodu by však měl proběhnout za podmínky přítomnosti ligové Rady orlích per nebo ohnivce Ligy. Při dalších sněmech to není nutné. Pokud chce rod udílet orlí pera, tituly a Mistrovství, musí si zvolit svou vlastní Radu orlích per.

Stráž lesní moudrosti

Člověk, který je sám a nemá v dosahu žádnou skupinu – rod, kmen, ke kterému by se mohl přidat, ale chce se věnovat woodcrafterské činnosti, se může stát strážím lesní moudrosti. Může se tak účastnit všech akcí woodcrafterské organizace, nebo po domluvě akcí kmenů. Přes rok stráže fungují samostatně a v létě se sejdou na společném táboření Ligy lesní moudrosti, nebo v průběhu roku na jiných akcích.

Hlavní zásady woodcrafterského táboření

1. *Táboření vede bezprostředním stykem s živly a přírodou k jejich hlubšímu vnímání.* Jde o snahu být součástí přírody, nezneužívat ji nebo dokonce ovládat. Poznat přírodu do hloubky a chránit ji. Pokud člověk zažije na vlastní kůži působení všech živlů, je otevřenější i v životě ve městě. Woodcrafter vidí v přírodě nejčistší způsob svobody, inspirace a radosti.
2. *Je to praktická škola dovedností tábornického umění.* Pokud člověk neovládá alespoň základy tábornického umění, jako je štípání dřeva, správné vykopání či zahlazení ohniště nebo oprava postele, nemůže si táboření užít naplno. Nejde přeskočit tuto oblast rovnou k zážitkům z dobrodružné cesty k přírodě.
3. *Obsahuje jistou míru primitivismu.* Čím méně vymožeností nás obklopuje, tím blíže máme k přírodě. Při stálém táboření se jedná o bydlení v týpí, zubříku nebo šeltru. Cílem není z lidí vychovat indiány, ale vrátit člověka do prostředí, ze kterého vzešel, a tak najít kořeny pravého lidství.
4. *Je malebné.* Nejde jen o stylovost, ale i o nakládání s odpadky, výběr tábořiště a jeho úpravu, způsob rozdělávání ohně, zručnost ve vaření na ohni a přípravě dřeva, opatřování pitné vody, tedy obecně dobré chování k přírodě a osobní vztah k ní.

5. *Vyznačuje se duchem pospolitosti.* Na letním ligovém táboření se často sejdou lidé, kteří se ještě nikdy neviděli a jsou rozdílného věku, ale přesto mezi nimi vládne atmosféra vzájemnosti a důvěry.
6. *Je také kouzlo táborového ohně.* Oheň z tábora vytvoří útulný domov. Okamžik, kdy se člověk naučil rozdělovat oheň, byl významným mezníkem v jeho vývoji.
7. *Musí být doplněno výchovným programem.* Woodcrafterské táboření je doplněno programem, který je dobrovolný. Bývá rukodělný, sportovní nebo zaměřený na pozorování a znalost přírody, ale také na chvíle strávené společně v kruhu přátel.
8. *Nutně směřuje k duchovnímu rozměru.* Táboření v člověku rozvíjí fantazii, otevřenost a vede člověka k hlubokým (duchovním) prožitkům.
9. *Je bezpečné.* Aby táboření splňovalo woodcrafterskou myšlenku poskytnutí ozdravění, je nutné dbát na bezpečnost přinejmenším v oblastech her v terénu nebo nočních hrách, nezávadný zdroj pitné vody, bezpečnost při vaření a rozdělování ohně, dodržování hygienických zásad při nakládání s odpadem, koupání v řece atd.

FRANK, T. *Tábořiště LLM na Kosím potoce*

ŘEZÁČ, P. Čtení pohádek

ŘEZÁČ, P. Soutěž v lukostřelbě

ŘEZÁČ, P. *Zápas v Šiny*

Obřady na táboření Ligy lesní moudrosti

Má zkušenost s obřadem se váže k letnímu táboření Ligy lesní moudrosti, které probíhá po vzoru původních kmenů Severní Ameriky. Důležitou součástí je dodržení „stylovosti“ v průběhu celého pobytu. Trávíme čtrnáct dní na louce v týpí a snažíme se přiblížit primitivnímu způsobu života těchto kmenů. K tomu patří i některé zvyky, pravidla chování a obřady. Nejde o to, hrát si na někoho jiného, ale inspirovat se touto kulturou a pomocí této inspirace rozšířit své znalosti o přírodě a schopnosti přežití, bez pomoci technických vymožeností. Zároveň zpomalit, eliminovat stres a mít čas se dívat a vnímat věci kolem sebe. Obřady, které praktikujeme, nejsou prováděny úplně stejně, ale na podobném principu, tak, aby splnily svůj účel a nešlo jen o slepé kopírování.

Účastníci „našich“ obřadů nejsou původní obyvatelé Severní Ameriky, ale čeští woodcrafteri, a odehrávají se podle scénáře pouze inspirovaného touto kulturou. Může se to zdát jako znehodnocení jejich posvátnosti a rozmar Evropanů fascinovaných indiány, nicméně všichni zúčastnění přistupují k těmto obřadům s vážností a úctou, i když si dobře uvědomují, kdo jsou a jaké role na sebe berou. Mohou probíhat jen za podmínek, že jim lidé věří, stejně jako jakékoli jiné obřady, protože pokud by tomu tak nebylo, ztrácí význam je dělat. Nejde je provádět jen tak pro zábavu nebo komerčně. V tom je vidím jako vzácnost pro dnešní dobu a společnost.

Obřad Inipi

(V některé větě používám slovo Inipi, v jiné Initi. Je to zjednodušením slova Initipi. Initi je stavba, ve které obřad probíhá, Inipi je obřadní akt.)

Hotová potní chýše připravená k obřadu vypadá stejně jako tradiční, jen její stavbu neprovází rituály a modlitby. Velikost chýše je odhadem maximálně pro dvacet lidí. Několik metrů od ní je ohniště s rozžhavenými kameny. Nezáleží na tom, kterým směrem od středu chýše se nachází, pouze na prostoru, kde je možné ho vytvořit. Obřad začíná většinou během hodiny soumraku, protože přesný pojem o čase bývá nejasný. Každý zúčastněný s sebou přinese deku na utemování kopule, aby neunikala pára. S příchodem na obřadní místo je slušností se ztišit a zachovat určitou posvátnost, která ale pro každého může být v něčem jiném, protože každý do Initi vstupuje z jiného důvodu. Nebývá zvykem tam jít pouze jako do wellness. Všichni zúčastnění jsou diváky i zároveň aktéry. Obřadníkem bývá ten, kdo zná tradice, pamatuje si lakotské písně, případně modlitby a lidé k němu mají důvěru.

Většinou tím člověkem bývá aktuální nebo bývalý ohnivce Ligy lesní moudrosti. (Funkce ohnivce s sebou nese zodpovědnost, že takový člověk půjde všem ostatním příkladem a zároveň bude duchovním vůdcem, tudíž má právo vykonávat rituály.) Bere tím na sebe zodpovědnou roli. Byla jsem svědkem toho, kdy se někdo rozhodl zúčastnit obřadu Inipi, ale po zjištění, kdo obřad vede, si to rozmyslel, neboť jde o intimní zážitek. Před začátkem obřadník seznámí zúčastněné s následujícím průběhem a připomene pravidla a symboliku: proč je zde cesta vysypaná hlínou, co Initi představuje a podobně. Před vstupem dovnitř se všichni očistí dýmem šalvěže a kdo chce, odloží svůj amulet nebo jiný malý předmět na bizoní lebku před vchodem, aby byl též očištěn. Po vzoru tradice se obřad dělí na čtyři kola, od nejmírnější páry po silnější. Jednotlivá kola mohou mít předem stanovená témata k hovoru. V některých kmenech Woodcraftu se dělí na čtyři roční období, jinde na čtyři životní fáze a takových podob může být mnoho. Záleží na konkrétní skupině a situaci. Každá fáze končí lakotskou písní. Některé mohou být odlehčené a hravé, ale na závěr Inipi se tradičně zpívá modlitba. Většina účastníků tyto písně zná a pokud ne, sloky se opakují, takže by nikdo neměl být v nevýhodě. V průběhu obřadu se na horké kameny vhazují vonné bylinky a obřadník kouří posvátnou dýmkou, z pravidla jednou, na rozdíl od četného kouření tradičních kmenů. Pokud chce někdo opustit potní chýši mimo pauzu mezi koly, vysloví lakotské slovo *Mitakujeoyasim/všichni moji příbuzní*. Znamená to, že všichni příbuzní dotyčného – myšleno všechny lidské bytosti, rostliny, zvířata a kameny jsou nyní svědky jeho očištění a on může odejít. Potom se ovšem nemůže vrátit, protože kruh musí zůstat uzavřený. Lidé uvnitř často děkují, omlouvají se za křivdy, které se staly, a svěřují se s věcmi, co je tíží, aby je ze sebe smyli, nebo se společně modlí za někoho, kdo jejich sílu potřebuje. Kolem chýše je naprostý klid pro dostatečné soukromí. Po skončení se opláchnou v tůni řeky a suší se kolem velké vatry, ve které se nahřívaly kameny. Tou dobou už bývá tma. Obřad Inipi je pro mě důležitý, protože jsem nezažila jinou situaci, která by se vyrovnala tak hlubokému očištění. Vnímám jako vzácnou možnost, sedět několik hodin ve tmě a okolním tichu a doslova ze sebe smýt tíhu, co s sebou nosíme. Vše je naprosto intimní a zároveň anonymní, protože na sebe vzájemně nevidíme. Proto tato situace vyzývá k důvěrným rozhovorům a sdílení upřímných emocí, bez rozdílu věku, pohlaví a profese, nebo jen k bytí v tichosti. Je to šance na chvíli beze strachu odložit všechny naše životní role a uchovat si roli jen sebe samotného, jací ze své podstaty jsme. Tradiční kmeny skrze obřad potní chýše získávaly rozhodnost, sílu, očištění a pocit znovuzrození. V dnešní době máme k získání síly a očištění jiné

důvody než ti, kteří Inipi začali provádět, ale i přesto je stále oblíbeným rituálem i mimo Woodcraft. Zamýšlím se nad otázkou, zda by tento obřad mohl působit stejně bez duchovní symboliky oné potní chýše, která je lůnem matky Země, místem, kde se snoubí mužský princip vesmíru s ženským principem znovuzrození a pomocných předmětů, jako je posvátná cesta z hlíny s kopečkem a lebkou na konci, vonnými bylinami a dýmkou, bez lakotských modliteb a písní, bez tradičního konceptu. Pokud bychom odstranili všechny tyto prvky, zbylo by jen ono wellness, o kterém jsem psala na začátku, a atmosféra by nemusela být otevřená tak intenzivnímu prožitku, jakým obřad Inipi může být. Proto je pro mě jeho tradiční pojetí důležitou součástí.

Obřad lesního jména – Vigilie

Tento rituál má základy v šajenském postění na Bear Butte. V našem případě se provádí ku příležitosti nového jména. Začíná tím, že se určitá skupina lidí shodne na tom, že by někdo z jejich blízkých měl dostat lesní jméno (tak se říká ve Woodcraftu lakotským „přezdívkám“). Pro dotyčného je to čest. Jména se nedávají jen tak, není cílem, aby všichni měli lakotská jména. Pokud narazíte na člověka s lesním jménem, víte, že se o něj musel něčím zasloužit. Ať už jde o práci pro Woodcraft nebo ctnostné vlastnosti, kterými se takový člověk vyznačuje. Pokud je tedy takový člověk navržen, zpravidla mu přijde dopis na jeho adresu s výzvou k Vigiliím. Má právo odmítnout a pokud přijme, sám si zvolit termín naplnění, což většinou bývá v rámci letního táboření na Kosím potoce. Když je připraven, oznámí svým vyzyvatelům, že odchází na Vigilie. S sebou si po vzoru Šajenů bere deku, sadu na rozdělání ohně třením dřev (ženy mohou mít křesadlo), vodu a případně i dýmku. Odchází se setměním. Mezitím, co je pryč, skupina jeho přátel diskutuje o tom, jaké jméno by měl mít. Mohou se setkat v potní chýši, ale není to nutností. Dotyčný si vybere klidné místo vzdálené od tábora, kde probdívá noc. Rozdělá oheň, který celou noc udržuje a přemýšlí nad svým životem a nad sebou samotným. Vrací se za úsvitu s doutnajícím uhlem z ohně, na důkaz své bdělosti. Jeho blízcí se s ním setkají na smluveném místě. Předá jim uhel a oni mu prozradí jeho nové jméno. Pokud ho přijme, své civilní jméno spálí v ohni. Tábořem potom projdou bubeníci a všem oznámí (smyšlený příklad): „Slyšte bratři, slyšte sestry, slyš táboře! Lukáš z kmene Bobrů má nové jméno Wakan-phahín/Mystický urzon.“

Ve Woodcraftu se jména vybírají podle charakteristických vlastností nebo rysů dotyčného člověka, případně jeho zájmů nebo předmětů s ním spojovaných. Například Tokhatamani/Kráčí vpředu, má své jméno díky tomu, že ho lidé

přirozeně následují, bývá ve vedoucích pozicích a je výraznou osobností. Machimia/Dává mnoho, dostal své jméno díky své velké srdečnosti, neboť lidi často obdarovává nejen hmotnými věcmi, ale i svými příběhy, pohádkami a ochotou vždy pomoci. Tate Oyušpa/Chytá vítr, je kapitánem na lodi v Karibiku. Bagamagan/Válečná palice, je silný muž a vlastní, pro něj typickou, válečnou palici. Pokud někdo dostane lesní jméno, ví že ho musí být i nadále hoden a měl by se snažit rozvíjet své dobré vlastnosti, aby nebylo pochyb o tom, že mu jeho jméno právem náleží. Lesní jméno automaticky vypovídá něco o jeho držiteli. Nemůže se stát, aby mělo několik lidí stejné jméno, jako je tomu u nás v civilizovaných kulturách. Pokud se jmenujeme stejně jako stovky dalších lidí, máme minimálně pocitově mnohem větší anonymitu. Kdyby se mi někdo představil jménem „Křivé slovo“, automaticky budu mít předsudek, že nemůžu věřit jeho slibům, neboť se tak jmenuje z nějakého důvodu. Lesní jména se ale nikdy nedávají hanlivá, neboť, jak jsem psala výše, jsou ctí. Staví tak člověka do kladné role. Na mě samotnou to má psychologický efekt, že k těmto lidem vzhlížím a mohou mi být inspirací.

„Antropolog Victor Turner studoval už přímo souvislost proměn jedince se sociálními proměnami a vysvětluje, že rituály budí prožitky podřazenosti i nadřazenosti, stejnosti i odlišnosti, aby nás učily, že lidskost narušujeme jak chováním jen podle sociálních pozic (a životních rolí), tak jen podle psychobiologických nutkání.“²⁰

Obřad svěcení týpí

Pokud si někdo pořídí nové týpí, je dobrým zvykem ho vysvětit, aby bylo očištěno pro nové majitele a držela se ho přízeň Wakan-Tanky. Očištění místa probíhá podobně jako u tradičních kmenů. Vysvětit týpí může ohnivec Ligy lesní moudrosti (Woodcraftu) nebo blízký nových majitelů, záleží to jen na nich. Není jasně stanovený postup, vše záleží na vedoucím obřadu. Je to událost, které přihlíží kdokoli z tábora. Účast není povinná, ale je milým gestem a známkou soudržnosti. Uvedu příklad, jak obřad může vypadat. Venku před týpím obřadník rozdělá oheň třením dřev. Od plamene zapálí šalvěj a jejím dýmem všechny přítomné po jednom očistí (očištění šalvějí se opakuje i při jiných slavnostních příležitostech, je známkou toho, že se chystá důležitá chvíle, ke které bychom měli přistupovat s pokorou). Může mít k ruce pomocníky, což bývá jeho žena nebo jiný blízký. Po

²⁰ PILÁTOVÁ, J. *Hnízdo Grotowského*. Institut umění – divadelní ústav, 2009, s. 331

očištění pronese modlitbu ke čtyřem světovým stranám. Všichni přihlížející zůstávají venku. Obřadník vejde do týpí, kde jsou jen jeho majitelé. Rozdělá první oheň do nového ohniště a společně s nimi vykouří dýmku. Venku se společně zazpívá modlitba, lidé majitelům potřesou pravicí a majitelé připraví malé pohoštění dle jejich uvážení. Většinou to bývá meloun, placky s marmeládou a podobně. Tento obřad má smysl pro socializaci, pokud jsou to noví členové Woodcraftu a ještě se se všemi neznají. Tímto se dá všem vědět o tom, či je nové týpí a pokud by potřebovali pomoci nebo poradit, je snazší s nimi navázat kontakt. Pro lidi, kteří táboří již dlouho, ale mají nové týpí, má celý akt spíš duchovní, symbolický význam. U sebe samotné to vnímám tak, že se nebojím, pokud bych bydlela v nevysvěceném týpí, že by do něj uhodil blesk nebo se stala podobná katastrofa proto, že nebylo vysvěcené. Někdo by se mohl ptát, proč tedy týpí světit, když nevěříme praktickému efektu? Nevím, jestli bych dokázala pohotově odpovědět. Myslím, že přesnou odpověď nemám, ale vím, že v nevysvěceném týpí bych bydlet nechtěla. Možná jde o to, že člověk přirozeně chce něčemu věřit, i když je to iracionální. Bez víry v cokoli by se ochuzoval o silné zážitky. Tudíž je i vysvěcení týpí důležitou součástí celého konceptu.

Taneční slavnost Pow-wow

Pow-wow není v dnešní době obřadem jako takovým. Jde spíš o zábavu s tradičním charakterem. V Lize lesní moudrosti před lety vznikla kapela Walden singers. Hrají lakotské písně a svými hlasovými možnostmi se snaží přiblížit domorodým zpěvákům. Lidé si na sebe berou to nejlepší tradiční oblečení, které mají, a tančí po způsobu původních kmenů. Pow-wow probíhá v kruhové stavbě Dance Lodge, která svou konstrukcí připomíná chýši k Tanci slunce. Písně jsou určeny pro různé taneční kategorie. Tanec pro děti, pro muže, pro ženy, párové tance – které mají přesné taneční kroky, kruhové tance, šálové/motýlí tance – spadají do modernějších kategorií a další. Smysl Pow-wow byl v historii náboženského charakteru. V dnešní době je pro mě jeho význam ve vyjádření uznání tradičním kmenům. Na táboření má smysl pro atmosféru a pro setkání. V podstatě je obdobou plesu. V rámci Pow-wow bývá i hostina složená z toho, co kdo přinese. Někteří lidé se za celý pobyt sotva stihnou pozdravit a málokdy se stane, že se všichni potkají na jednom místě, pro což je Pow-wow ideální příležitost. Někteří členové Woodcraftu mají vlastnoručně vyrobené, honosně zdobené úbory a šperky, které si na sebe oblečou jen výjimečně. Výroba takových věcí dá mnoho práce. Vzhled a motivy těchto výrobků plynou ze severoamerické tradice a některé

předměty a konání na Pow-wow mají duchovní symboliku. Například k ženským šatům patří taneční vějíře, které se pozvedají k nebi na výrazné údery bubnu, protože tyto údery patří Wakan-Tankovi. Na stejné údery muži pozvedají své válečné sekery, palice, nebo taneční hůlky. Mužský tradiční tanec napodobuje hledání stop v prérii a lov. Někteří muži v Lize lesní moudrosti byli podarováni čelenkami s orlími pery. Neznamená to, že jsou náčelníky, ale lidmi, kteří dokázali něco velkého, a tím se o svou „korunu“ zasloužili. Nošení tradičního oblečení, vyráběného po vzoru severoamerických indiánů, s sebou nese závazek, že jeho nositel bude ctít i jejich kulturu a následovat morální hodnoty. Proto náčelnickou čelenku nemůže nosit každý a vyrobit si ji jenom tak, jako kostým, nošení indiánského oblečení se s myšlenkou kostýmu vylučuje.

ŘEZÁČ, P. *Tradiční oděv ke slavnostní příležitosti*

ŘEZÁČ, P. *Pow-wow*

Zvyky

Kromě rituálů a slavností je pár nepsaných pravidel a zvyků inspirovaných tradiční kulturou, které se snažíme dodržovat. Díky těmto pravidlům si připomínáme, že je dobré být pokorný k tradici jiného národa, kterou v něčem přejímáme, i pokorný v obecné rovině. Ráno a večer se zpívá lakotská píseň k uvítání nového dne a večer jako poděkování za den, který jsme mohli prožít. V týpí se rozdělává oheň čistým způsobem, to znamená pomocí křesadla nebo třením dřev. V týpí se nehází s věcmi. Pokud koluje miska s jídlem, koluje vždy po směru slunce a nepodává se přes vchod. Před ohništěm je posvátný kopeček, může na něm být kravská lebka, případně amulety a jiné pro nás důležité předměty. V čele týpí spí jeho majitel, po stranách ostatní. Pokud chce někdo cizí vejít dovnitř, zaškrábe na plachtu týpí. Pokud je návštěva vítaná, odpovědí je „hau“. Pokud ne, „wo“. Všechna tato pravidla přispívají k atmosféře a malebnosti celého táboření, protože od první chvíle pobytu, tedy momentu, kdy je postavené a zařízené naše obydlí, oblékneme tradiční oblečení a proběhne oficiální zahájení táboření s očištěním šalvějí, žijeme po vzoru původních obyvatel. Neboť jedním z nosných pilířů je malebnost ve všem. Cílem Ligy lesní moudrosti není hra na indiány, ale přivést člověka k vyšším hodnotám čistého lidství, prostřednictvím inspirace ideálním hrdinou, ztělesněným domorodým obyvatelem s těmi nejlepšími vlastnostmi. Řada domorodých obyvatel Severní Ameriky navštěvuje akce pořádané Ligou lesní moudrosti a dělí se s nimi o poselství svých předků.

ŘEZÁČ, P. *Slavnostní zahájení táboření*

ŘEZÁČ, P. *Slavnostní zahájení táboření*

Závěr

Obřady, kterých jsem se účastnila, probíhají ve většině případů na táboření Ligy lesní moudrosti, neboť tam jsou pro ně nejvhodnější podmínky, ale myšlenka Woodcraftu a důsledek obřadů (a nejen obřadů, ale celé působení táboření) se ve mně drží po celý rok a myslím si, že je to tak u každého woodcraftera. Jelikož Woodcraft provází celý můj život, tak do jisté míry zformoval moji osobnost. Uvedu příklad ze svého dětství.

Patřím do společenství Velká rodina. Tento název vznikl proto, že je složené z rodin s dětmi. Tábořili jsme společně a v průběhu roku pořádali vlastní akce. I když biologicky nemám žádné sourozence, společenství Velké rodiny mi dávalo pocit mnoha sourozenců a byli jsme zvyklí se o vše dělit. Když jsem nastoupila na základní školu, automaticky jsem nabízela spolužákům svoji svačinu, i když to byl jen krajíc chleba s máslem, a oni byli mým jednáním zaskočeni.

Dnes jsou téměř všichni moji „sourozenci“ dospělí, ale pořád drží při sobě a táboří společně. Já jsem se od nich oddělila v šestnácti letech a začala jsem tábořit s jinou skupinou, tudíž jsme do jisté míry ztratili pevnou vazbu, kterou jsme na sebe měli.

Na letošním táboření se tato skupina mladých lidí Velké rodiny rozhodla uspořádat obřad Inipi. Nabídli mi, abych se přidala. Pozvání jsem si vážila. Připravit vše potřebné k obřadu trvá několik hodin těžké práce, a i to dodává výjimečnosti takového okamžiku. V obřadní chýši jsem ostatním sdělila svůj vděk za toto pozvání a obavu, jestli ještě patřím do společenství Velké rodiny. Následovala chvíle ticha a potom někdo řekl: „Patříš.“

Víc nebylo třeba. Tento způsob rozhovoru mi nápadně připomněl indiánskou výmluvnost z kapitoly Tlupy a kmenová struktura, kde píšu o setkání náčelníků a o tom, jak každý promluví jednou a je stručný a výstižný.

Když pozoruji ostatní „děti“ z Velké rodiny, které jsou v podobném věku jako já, jdou příkladem sobě navzájem i mladším členům a jsou si vzájemně oporou.

Táboření je do jisté míry hra, neboť nikdo z nás není indián, ale následujeme myšlenky Woodcraftu, které se v mnohém shodují se šajenskými tradičními hodnotami a táborová etiketa nám je nenásilným způsobem připomíná každý den. Tato hra je nám tedy vlastní, tím snáz, pokud v ní lidé vyrůstají. Bez ní by táboření ztratilo svého ducha a autentičnost. Pokud by táboření ztratilo svůj ráz, mám pocit,

že bych ztratila víc než jen dva letní týdny. Budu se opakovat, ale jde o životní filosofii, kterou od původních obyvatel Severní Ameriky neumím oddělit.

Neznám své opravdové předky z minulých dob a neznám jiné, mému kraji vlastní tradice než oslavy Vánoc, Velikonoc, narozenin, svátku. Ty pro mě ale nemají větší váhu než v setkání rodiny.

Obřady, které se provádí na táboření Ligy lesní moudrosti, mi pomáhají lépe pochopit podstatu lidskosti, sebe sama, existenci něčeho vyššího, než je člověk, připomínat podstatu přírody a lidského napojení na přírodu, které v životním tempu města ztrácíme a ani si to neuvědomujeme.

Tyto myšlenky se ve mně objevují i mimo obřadní chvíle, v úplně obyčejných situacích, jako je koupání v potoce, rozdělávání ohně nebo náhlý příchod silné bouřky. To vše před nás staví malé denní výzvy, které musíme překonat, a pokoření své vlastní pohodlnosti nebo strachu nám dává pocit opravdového, plnohodnotného žití. Po každém překonání sebe sama se stáváme statečnějšími a silnějšími, zároveň v neustálém propojení s přírodou. Takový pocit člověk nechce ztratit ani po skončení táboření. V tom je pro mě podstata opravdovosti. Pro pozorovatele zvenčí se může zdát vše jako hra v indiánských kulisách, ale pro nás samotné je to způsob přemýšlení a životní cesta.

„Tak, jako tráva prorůstající asfaltem, se k nám trhlinami naší průmyslové civilizace snaží proniknout i přirozená moudrost přírodních národů. Je velkou ironií naší doby, že tolik odpovědí na naše moderní dilemata krizí životního prostředí a ztráty duchovního směřování uchovávají právě ty národy, které byly podrobovány jako divošské a zničeny v jednom z největších holocaustů v dějinách.“²¹

²¹ FREKE, T., RENAULT, D. *Spiritualita severoamerických indiánů*. Nakladatelství Aurora, 2000, s. 17

Seznam použitých pramenů a literatury

Archiv vydání magazínu Koktejl [online]. Dostupné z <<http://www.czechpress.cz/>>

BROWN, J. E. *Posvátná dýmka*. Malvern Publishing, 2017

CAMUS, W. *Vyprávění severoamerických indiánů*. Portál, 2003

FRANK, T. *Soukromý archiv fotografií*

FREKE, T., RENAULT, D. *Spiritualita severoamerických indiánů*. Nakladatelství Aurora, 2000

GARRET, J. T. *Indiáni kmene Čerokí*. Pragma, 2001

Indiani.cz [online]. Dostupné z <<https://www.indiani.cz/>>

MOORE, J. H. *Šajeni*. Nakladatelství Lidové noviny, 2003

NEIHARDT, J. G. *Mluví černý jelen*. Nakladatelství Hynek, 1998

PILÁTOVÁ, J. *Hnízdo Grotowského*. Institut umění – divadelní ústav, 2009

Pinterest.com [online]. Dostupné z <<https://cz.pinterest.com/>>

Researchgate.net [online]. Dostupné z <<https://www.researchgate.net/>>

ŘEZÁČ, P. *Soukromý archiv fotografií*

SETON, E. T. *Kmenové zřízení*. Liga lesní moudrosti, 2011

Poselství Rudého muže. ROUT, 1992

TADIČ, R. *Cesty do posvátné hory*. Volvox Globator, 2010